

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής
και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού
(Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ.)

ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

(Σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 5η/ 20.02.2019 απόφαση της Συνέλευσης Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ.)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΔΕΙΕΣ ΧΡΗΣΗΣ	4
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	6
ΕΠΙΒΛΕΨΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	7
2 . ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ	8
3. ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	9
Σελίδα Τίτλου	9
Περίληψη	9
Περιεχόμενα	10
Εισαγωγή	10
Θεωρητικό Πλαίσιο – Βιβλιογραφική Επισκόπηση	10
Μέθοδος	11
<i>Το Δείγμα (Συμμετέχοντες/ουσες)</i>	11
<i>Εργαλεία</i>	11
<i>Διαδικασία</i>	11
Αποτελέσματα	12
Παρουσίαση στατιστικών αποτελεσμάτων	12
Συμπεράσματα – Σχόλια- Συζήτηση	12
Βιβλιογραφικές Πηγές	13
Παραρτήματα	13
4. ΕΚΠΟΝΗΣΗ «ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ» ΕΡΕΥΝΑΣ	14
5. ΕΚΤΑΣΗ ΚΑΙ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	15
Συνιστώμενα όρια έκτασης	15
Συγγραφή και Επεξεργασία του κειμένου σε Κειμενογράφο	15
6. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	17
7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ	20
Εισαγωγή	20
Βιβλιογραφικές παραπομπές μέσα στο κείμενο	20
Ένας συγγραφέας	20
Δύο Συγγραφείς	21
Περισσότεροι/ες από δύο συγγραφείς (μέχρι έξι)	21
Περισσότεροι/ες από έξι συγγραφείς	21
Συγγραφείς με το ίδιο επώνυμο	22
Πολλές βιβλιογραφικές πηγές σε μια παρένθεση	22
Βιβλιογραφικές πηγές του/της ίδιου/ιας συγγραφέα με ίδια χρονολογία	22
Βιβλιογραφικές πηγές που έχουν γίνει αποδεκτές για δημοσίευση, αλλά δεν έχουν ακόμη δημοσιευτεί	22
Παράθεση πρωτότυπου κειμένου	22
8. ΠΑΡΑΘΕΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ (<i>REFERENCE LIST</i>)	25
9. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	27
10. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	28
11 . ΠΗΓΕΣ ΟΔΗΓΟΥ	30
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι – Η ΣΕΛΙΔΑ ΤΙΤΛΟΥ ΤΗΣ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	32
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ - Η ΣΕΛΙΔΑ ΤΙΤΛΟΥ ΤΗΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	33
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ - Η ΣΕΛΙΔΑ ΤΙΤΛΟΥ ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ	34
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙV - ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΠΑΡΑΘΕΣΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ (στο τέλος της εργασίας)	35
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΠΑΡΑΘΕΣΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ (ΑΡΑ)	35

	3
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V - ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΕΙΣ (ΠΙΝΑΚΕΣ, ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ...)	36
1 ^ο ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΠΙΝΑΚΑ	36
2 ^ο ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΠΙΝΑΚΑ	37
1 ^ο ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΓΡΑΦΗΜΑΤΟΣ	38
2 ^ο ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΓΡΑΦΗΜΑΤΟΣ	39
ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΧΑΡΤΗ Ή ΑΛΛΗΣ ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ	40

ΑΔΕΙΕΣ ΧΡΗΣΗΣ

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

<https://creativecommons.gr/>

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Δεδομένων των ραγδαίων επιστημονικών εξελίξεων στον χώρο των επιστημών της Εκπαίδευσης και των θεαματικών κοινωνικο-οικονομικών και τεχνολογικών εξελίξεων που δημιουργούν νέα περιβάλλοντα και δεδομένα σε όλους τους χώρους εργασίας και μάθησης κατά τα τελευταία χρόνια –τόσο στη χώρα μας, όσο και σε διεθνές επίπεδο— το Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ., θεωρεί ότι πρέπει από πολύ νωρίς να τεθούν στέρεες βάσεις για την ανάπτυξη της επιστημονικής γνώσης. Αφετηριακό σημείο όλων αυτών των προσπαθειών είναι η ανάγκη να προσφερθεί σε όλους/ε τους/τις φοιτητές/τριες του πανεπιστημίου (προπτυχιακούς/ές και μεταπτυχιακούς/ές) μια ολοκληρωμένη μεθοδολογική προσέγγιση της κατάκτησης της γνώσης και –κυρίως— της ορθής διάδοσής της.

Με δεδομένη την ανάγκη οι προπτυχιακοί/ές και μεταπτυχιακοί/ές φοιτητές/τριες, καθώς και υποψήφιοι/ες διδάκτορες/ισσες, να καταστούν ικανοί/ές να εκπονήσουν οποιουδήποτε είδους συγγραφικό έργο υψηλής ποιότητας (εργασίες στο πλαίσιο μεμονωμένων μαθημάτων, διπλωματικές-πτυχιακές εργασίες και διδακτορικές διατριβές), το Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ. αποφάσισε να καταγράψει ορισμένους, κατά το μάλλον ή ήττον, *ενιαίους κανόνες συγγραφής επιστημονικών εργασιών*. Αυτοί έχουν να κάνουν, τόσο με δεοντολογικά κριτήρια γύρω από τις αναγκαιότητες και τις απαιτήσεις μιας πλήρους επιστημονικής εργασίας, όσο και με τις δεξιότητες που αναμένεται να αποκτήσουν οι φοιτήτριες/τές (μεταπτυχιακές/οί και προπτυχιακές/οί) ή/και οι υποψήφιοι/ες διδάκτορες κατά την εκπόνηση των μελετών τους.

Το παρόν κείμενο-οδηγός δεν αποτελεί μια αναλυτική και εξειδικευμένη καταγραφή όλων των δεοντολογικών κανόνων και απαιτήσεων, ούτε όλων των τεχνικών προδιαγραφών που οφείλουν να χαρακτηρίζουν μία επιστημονική εργασία. Ούτε, επίσης, προσπαθεί να ισοπεδώσει τις διαφορές που σίγουρα υπάρχουν ανάμεσα σε διαφορετικά επίπεδα συγγραφής, υπονοώντας ότι οι απαιτήσεις, είτε πρόκειται για μια σεμιναριακή ή προπτυχιακή διπλωματική εργασία, είτε μια διδακτορική διατριβή, είναι ίδιες.

Στόχος της σύνταξης αυτού του «Οδηγού» είναι να καταστεί ένα εύληπτο και ευσύνοπτο *εγχειρίδιο*, μια χρήσιμη *πηγή πληροφοριών*, στην οποία να μπορεί να ανατρέξει ανά πάσα στιγμή ο/η φοιτητής/τρια, για να λύσει ένα πρόβλημα *διαχείρισης του υλικού* που έχει στη διάθεσή του/της, ενώ ταυτόχρονα επιχειρεί να προσεγγίσει έμμεσα και μια σειρά από στοιχειώδη *δεοντολογικά και ηθικά ζητήματα* που συχνά συναντά κανείς μέσα σε μια ερευνητική απόπειρα (μικρού ή μεγάλου διαμετρήματος).

Στο πλαίσιο αυτό, εδώ δεν γίνεται αναλυτική παρουσίαση διαφόρων τρόπων μορφοποίησης (format) ή τύπων (στυλ) γραφής, τα οποία, άλλωστε, είναι πολλά και ποικίλουν ανάλογα με το επιστημονικό πεδίο (Ανθρωπιστικές ή Θετικές επιστήμες), το ακαδημαϊκό περιβάλλον (πανεπιστήμιο, μεταδευτεροβάθμια επαγγελματική σχολή κ.λπ.), ή ακόμα και την επιστημονική ένωση που τα υιοθετεί. Για παράδειγμα, από τα πιο γνωστά πρότυπα μορφοποίησης επιστημονικών εργασιών (ιδίως όσον αφορά στη μορφή των *παραπομπών μέσα στο κείμενο* και στον τρόπο παράθεσης των *βιβλιογραφικών πηγών στο τέλος του κειμένου*) είναι αυτά της Αμερικανικής Ψυχολογικής Εταιρίας (American Psychological Association / APA), της Αμερικανικής Κοινωνιολογικής Εταιρίας (American Sociological Association / ASA), του Πανεπιστημίου του Σικάγο (The Chicago Manual of Style), ή του Πανεπιστημίου του Χάρβαρντ (Harvard Style of Referencing), αλλά δεν είναι τα μόνα.

Διαφορές υπάρχουν ακόμα και μεταξύ ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης της ίδιας χώρας, συνεπώς και παρόμοιας ακαδημαϊκής παράδοσης και κουλτούρας. Για παράδειγμα, άλλους κανόνες συγγραφής (π.χ. τρόπους μορφοποίησης του κειμένου και στυλ παραπομπών) μπορεί να έχει το πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ (Μασαχουσέτη, ΗΠΑ), και άλλο το UCLA (Καλιφόρνια, ΗΠΑ).

Αυτό φανερώνει την ύπαρξη μιας δημιουργικής *ποικιλίας* μέσα στην παγκόσμια επιστημονική κοινότητα, παρόλες τις τάσεις για ομογενοποίηση ακαδημαϊκών κανόνων, προγραμμάτων σπουδών, κριτηρίων αξιολόγησης, εργασιακών πρακτικών, ερευνητικών μεθόδων, διοικητικών και οικονομικών πρακτικών, δεικτών χρηματοδότησης, προτύπων λογισμικών και μηχανημάτων (software & hardware), πρωτοκόλλων εκπαιδευτικών συνεργασιών και ερευνητικής κινητικότητας και άλλων πολλών ενδείξεων αυτού που ονομάζεται συχνά ως «Παγκοσμιοποίηση στην Εκπαίδευση».

1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η έρευνα αποτελεί βασικό συστατικό της μεταπτυχιακής εκπαίδευσης, αλλά οι βάσεις –τουλάχιστον σε επίπεδο δεοντολογίας— πρέπει να τίθενται από πολύ νωρίς, αν όχι στη διάρκεια των σχολικών χρόνων, τουλάχιστον στη διάρκεια των βασικών (δηλ. προπτυχιακών) ανώτατων σπουδών.

Οι επιστημονικές εργασίες γράφονται για να δώσουν απαντήσεις ή να σχολιάσουν κριτικά διάφορα κοινωνικά, εκπαιδευτικά και άλλα ζητήματα. Οι εργασίες αυτές πρέπει να στηρίζονται σε στοιχεία που μπορούν να προέρχονται από:

- Φιλοσοφικές, κοινωνιολογικές, οικονομικές και ψυχολογικές έννοιες.
- Ευρέως αποδεκτές θεωρίες.
- Συμπεράσματα από έρευνες που έχουν προηγηθεί.
- Στατιστικά δεδομένα (όπου έχουν αυτά συλλεχθεί).

Οι απλές εργασίες (π.χ. μια σύντομη βιβλιογραφική επισκόπηση ή η συμπλήρωση μια κλείδας παρατήρησης και η καταγραφή κάποιων συμπερασμάτων εξ αυτής) που εκπονούνται στο πλαίσιο μαθημάτων, σεμιναρίων ή πρακτικών ασκήσεων δεν δικαιολογούν τον τίτλο «διατριβή» ή «επιστημονική ερευνητική εργασία», διότι δεν παραπέμπουν σε ένα –έστω και οριακά— *πρωτότυπο έργο*, το οποίο μπορεί να προσθέσει *νέα γνώση* στους αναγνώστες και στις αναγνώστριές του. Ωστόσο, όλες οι εργασίες που εκπονούνται στη διάρκεια των σπουδών (μικρές ή εκτεταμένες, σεμιναριακές ή όχι, εμπειρικές ή βιβλιογραφικές) εμπεριέχουν το σπέρμα της «ερευνητικής προσπάθειας». Η δε «πτυχιακή εργασία» είναι το αποκορύφωμα των εργασιών σε προπτυχιακό επίπεδο και θεωρείται ως «επίσημο ερευνητικό προϊόν».

Εν γένει, μια «επιστημονική εργασία» (είτε πτυχιακή εργασία για την απονομή πτυχίου, είτε μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία ή διδακτορική διατριβή) πρέπει να αποτελεί μια *ανεξάρτητα εκπονημένη ερευνητική απόπειρα*, η οποία θα παρουσιάζει *πρωτοτυπία και κριτική σκέψη*. Το τελικό έργο πρέπει να πληροί τα παρακάτω **κριτήρια**, για κάθε ένα από τα επιστημονικά πεδία με τα οποία ασχολείται ο/η ενδιαφερόμενος/η:

- Ευαισθητοποίηση ως προς την υπάρχουσα γνώση στο πεδίο και πρόσκτησή της (τι έχει γραφτεί πάνω στα υπό εξέταση ζητήματα).
- Δυνατότητα για προγραμματισμό μιας ερευνητικής δραστηριότητας.
- Γνώση και κίνητρο για την πραγματοποίηση της προγραμματισμένης ερευνητικής δραστηριότητας.
- Ικανότητα για ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας.
- Δυνατότητα για συναγωγή λογικών συμπερασμάτων από την εν λόγω έρευνα.
- Δυνατότητα ολοκληρωμένης γραπτής περιγραφής του έργου, με τη μορφή μιας καλογραμμένης και σωστά δομημένης εργασίας.

Εφόσον ικανοποιούνται τα παραπάνω κριτήρια, η εργασία είναι δυνατόν να θεωρηθεί ώριμη προκειμένου να:

- παρουσιαστεί σε επιστημονικά συνέδρια ή/και επαγγελματικές συναντήσεις.
- δημοσιευτεί σε επιστημονικά περιοδικά (με ή χωρίς σύστημα ανώνυμων κριτών).

Τα **είδη** των επιστημονικών εργασιών μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

1. Μονογραφία (λεπτομερής επιστημονική πραγματεία για ένα ειδικό θέμα).
2. Διδακτορική διατριβή (ολοκληρωμένη πραγμάτευση ενός θέματος που τεκμηριώνεται μετά από έρευνα και καταλήγει σε πρωτότυπα συμπεράσματα).
3. Άρθρο σε επιστημονικό περιοδικό (επιστημονική εργασία περιορισμένης έκτασης που παρουσιάζει πρωτότυπα συμπεράσματα).
4. Ανακοίνωση σε επιστημονικό συνέδριο.
5. Βιβλιοκριτική.

Οι δύο βασικές **κατηγορίες** εργασιών είναι οι:

1. Θεωρητικές μελέτες.

2. Εμπειρικές έρευνες.

Πολύ συχνά συμβαίνει να έχουμε πολύ καλές ερευνητικές προσπάθειες, αλλά η παρουσίασή τους να «χωλαίνει», με αποτέλεσμα να χρειάζονται επανεξέταση. Εκτός των γραμματικών και συντακτικών λαθών και των αδυναμιών που παρουσιάζονται συχνά στη παρουσίαση των δεδομένων, πολύ συχνά παρατηρείται μια έλλειψη εκτίμησης κάποιων παραδεκτών προτύπων (*standards*) σε θέματα όπως οι παραπομπές (άμεσες ή έμμεσες). Η συγγραφή μιας εργασίας-αναφοράς είναι *αναπόσπαστο κομμάτι* ενός ερευνητικού προγράμματος σπουδών. Το τελικό στάδιο κάθε έρευνας είναι η αποτελεσματική «μετάδοση» των μεθόδων και των πορισμάτων της έρευνας σε αυτούς και αυτές που είναι ικανοί και ικανές να τις *κρίνουν, αξιολογήσουν και χρησιμοποιήσουν*.

Οι κύριοι σκοποί μιας έρευνας έχουν δύο **διαστάσεις**:

- την εξάσκηση στη μεθοδολογία της έρευνας, και
- την αναγνώριση ζητημάτων και προετοιμασία των (ερευνητικού) «εδάφους» για άλλους/ες ερευνητές/τριες.

ΕΠΙΒΛΕΨΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο παρών Οδηγός δεν μπορεί –και δεν σκοπεύει– σε καμιά περίπτωση να υποκαταστήσει την καλή επικοινωνία μεταξύ επιβλέποντος/ουσας καθηγητή/τριας και φοιτητή/τριας (*βλ. και παρακάτω*) ούτε και τις γνώσεις και τις οδηγίες οι οποίες αναπτύσσονται στα Μαθήματα Έρευνας που παρέχονται από το Τμήμα, τόσο στο πλαίσιο του Προπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών, όσο και στο πλαίσιο των Μεταπτυχιακών Προγραμμάτων Σπουδών.

Είναι πολύ σημαντικό ο/η φοιτητής/τρια να έχει ξεκαθαρίσει *ποιο θέμα* επιθυμεί να πραγματευτεί στην εργασία του/της, καθώς και *πώς* θα το προσεγγίσει. Σε αυτό το στάδιο κομβικής σημασίας είναι η αγαστή συνεργασία και η συνεχής επικοινωνία με την/τον επιβλέπουσα/οντα καθηγήτρια/τή.

Ο/η επιβλέπων/ουσα καθηγητής/τρια, ως ειδικευμένος/η γνώστης/τρια του αντικειμένου και γενικότερα του επιστημονικού πεδίου, θα μπορέσει να καθοδηγήσει τον/τη φοιτητή/τρια στη *θεωρητική* και τη *μεθοδολογική* προετοιμασία της έρευνας, να διαπιστώσει τη *συνάφεια* του θέματος με το πεδίο και με τις γνώσεις & δεξιότητες του/της ενδιαφερόμενου/ης, αλλά και να επισημάνει *προβλήματα* που ίσως προκύψουν (π.χ. μη πρωτότυπο θέμα, έλλειψη βιβλιογραφίας, ανυπέβλητα γραφειοκρατικά και τεχνικά εμπόδια κ.λπ.).

Μια ουσιαστική συζήτηση με έναν/μία καθηγητή/τρια μπορεί να ανοίξει νέους ορίζοντες και προβληματισμούς στον/στη φοιτητή/τρια, και να αποτελέσει μια ολότελα νέα αφετηρία για έρευνα, σε σχέση με τις αρχικές, πιθανόν αδιαμόρφωτες σκέψεις και στοχεύσεις που προκύπτουν μέσα από τις ανώτατες σπουδές. Ακόμα και αν δεν καταλήξουν στο να συνεργαστούν μαζί, μια τέτοια συζήτηση με έναν/μία καθηγητή/τρια μπορεί να λύσει πολλά προβλήματα, ιδίως αν γίνει σε πρώιμα στάδια της προετοιμασίας μιας ερευνητικής εργασίας.

2 . ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας ανήκει στην προπαρασκευαστική φάση της έρευνας, η οποία αρχίζει από τη στιγμή που θα τεθεί μία ερώτηση σε σχέση με ένα θέμα, το οποίο αρχικά υποθέτουμε ότι δεν έχει απαντηθεί επαρκώς από την υπάρχουσα βιβλιογραφία, γίνεται δηλαδή πριν αρχίσει η εκτέλεση της έρευνας, συνεχίζεται όμως και ολοκληρώνεται με τη συγγραφή της επιστημονικής μελέτης. Η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας είναι *εξαντλητική* (προσπαθούμε να βρούμε όλα τα σχετικά με την έρευνα μελετήματα), *διεξοδική* (προσπαθούμε να βρούμε όλες τις σχετικές με την έρευνα πληροφορίες που περιέχονται σε κάθε μελέτημα) και *συστηματική* (κρατάμε λεπτομερείς σημειώσεις).

Κατά την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, ο/η ερευνητής/τρια πρέπει να επιλύσει τα παρακάτω προβλήματα:

- Πώς θα βρει όλες τις σχετικές με το δικό του ερευνητικό θέμα μελέτες;
- Τι είδους στοιχεία θα πρέπει να ψάχνει στις μελέτες που έχει ήδη εντοπίσει;
- Πώς θα κρατήσει σημειώσεις για κάθε μελέτη που έχει βρει, πώς δηλαδή θα αποδελτιώσει την κάθε μελέτη;
- Πώς θα παρουσιάσει στην ερευνητική μελέτη όσα στοιχεία αποδελτίωσε κατά την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας;

Στην κατάληξη της ανασκόπησης, διατυπώνεται ένας *σκοπός* («τι θα μελετηθεί») και «γιατί θα μελετηθεί»).

Είναι σημαντικό ο/η ερευνητής/τρια (φοιτητής/τρια):

- να είναι σε θέση να *εφαρμόσει* τα κεντρικά επιχειρήματα των υπό συζήτηση θέσεων, δηλαδή των επιστημονικών απόψεων που έχουν διατυπωθεί πάνω στα θέματα προς διερεύνηση.
- να νιώσει αυτοπεποίθηση για να *συντάξει τα επιχειρήματά του/της* με πειστικό και αποτελεσματικό τρόπο.

3. ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Τα βασικά τμήματα από τα οποία θα πρέπει να αποτελείται μια πτυχιακή (διπλωματική ή διδακτορική διατριβή)¹ που πραγματεύεται ένα θέμα μέσω μιας εμπειρικής έρευνας² είναι τα παρακάτω: 1) Εισαγωγή, 2) Μέθοδος, 3) Αποτελέσματα και 4) Συμπεράσματα.

Πριν όμως από τα βασικά αυτά τμήματα, υπάρχουν και ορισμένα εισαγωγικά μέρη, τα οποία προσδίδουν κύρος και συνοχή στο όλο έργο, ενώ λειτουργούν και ως ευσύνοπτη πηγή πληροφοριών για το αναγνωστικό κοινό: 1) η σελίδα Τίτλου 2) η σελίδα με την Περίληψη, και 3) η σελίδα με τα Περιεχόμενα της εργασίας.³

Μετά το τέλος (βλ. τα «Συμπεράσματα»), προστίθενται υποχρεωτικά και ορισμένα καταληκτικά μέρη, τα οποία στηρίζουν την εγκυρότητα και αξιοπιστία του έργου. Τέτοια είναι: 1) οι Βιβλιογραφικές Πηγές (reference list) και 2) τα Παραρτήματα, με Πίνακες, Γραφήματα, Εικόνες, Φωτογραφίες, Απομαγνητοφωνημένο Υλικό Συνεντεύξεων και άλλο υλικό το οποίο χρησιμοποιήθηκε για την επιστημονική εργασία.

Παρακάτω, ακολουθεί μια σύντομη περιγραφή του κάθε μέρους.

Σελίδα Τίτλου

Αυτή εμπεριέχει στοιχεία για τον τίτλο της εργασίας, τον/τη συγγραφέα, τον τόπο και το έτος εκπόνησης της εργασίας. Η σελίδα τίτλου γράφεται τυπικά με έντονα ΚΕΦΑΛΑΙΑ ή πεζά (μεγάλου μεγέθους) γράμματα. Η χρήση χρωμάτων πρέπει γενικά να αποφεύγεται, αν και είναι δυνατή μετά από συνεννόηση με τον/την επιβλέποντα/ουσα καθηγητή/τρια ή τη Συμβουλευτική Επιτροπή (σε περίπτωση διδακτορικής διατριβής). Στην ίδια σελίδα πρέπει να δίνονται οι απόλυτα απαραίτητες πληροφορίες για τη συγκεκριμένη επιστημονική εργασία. Αυτές είναι: α) το ίδρυμα, το τμήμα στα οποία εκπονήθηκε η εργασία, β) ολόκληρος ο τίτλος, β) μια δήλωση που να λέει «Αναφορά / Διπλωματική εργασία / Διατριβή (εξαρτάται από το είδος της εργασίας) που εκπονήθηκε για τη χορήγηση του (όνομα του τίτλου σπουδών)», γ) το όνομα του υποψηφίου, δ) το όνομα του/της επιβλέποντος/ουσας καθηγητή/τριας και τα ονόματα των μελών της εξεταστικής επιτροπής (όπου αυτή προβλέπεται), ε) τον τόπο και στ) το έτος δημοσίευσης. Όταν η επιστημονική εργασία αποτελείται από περισσότερους του ενός τόμων, κάθε τόμος πρέπει να περιέχει μια σελίδα τίτλου –όπως περιγράφηκε παραπάνω—αλλά ταυτόχρονα και τον αντίστοιχο αριθμό τόμου σε ρωμαϊκή αρίθμηση καθώς και το συνολικό αριθμό σελίδων (π.χ. Τόμος Ι, ή ΙΙ). [Βλέπε Παράρτημα Ι]

Περίληψη

Περιγράφει σε συνοπτική μορφή την εργασία και περιλαμβάνει τόσο μια γενική αναφορά στο θέμα, όσο και μια σύντομη αναφορά στα αποτελέσματα της έρευνας. Συνήθως είναι 300-500 λέξεις σε έκταση. Η Περίληψη είναι υποχρεωτική και γράφεται στα Ελληνικά, καθώς και σε μια διαδεδομένη ξένη γλώσσα, η οποία συνήθως είναι τα Αγγλικά. Ένας σημαντικός κανόνας είναι ότι μια καλή περίληψη γράφεται, αφού ολοκληρωθεί η συγγραφή της εργασίας, παρόλο που μέσα στο αρχείο εμφανίζεται πριν από το κυρίως κείμενο στην τελική του μορφή.

¹ Όλα όσα αναφέρονται σε αυτό το κεφάλαιο ισχύουν και για την συγγραφή οποιασδήποτε ερευνητικής εργασίας που στοχεύει να δημοσιοποιηθεί και να δημοσιευτεί σε επιστημονικά περιοδικά του χώρου.

² Όπως γράφηκε παραπάνω, υπάρχουν και οι λεγόμενες «θεωρητικές μελέτες» που μεθοδολογικό τους εργαλείο έχουν την βιβλιογραφική έρευνα, η οποία έχει τους δικούς της όρους, προϋποθέσεις και περιορισμούς.

³ Πολύ συχνά, ιδίως σε μεταπτυχιακές διπλωματικές εργασίες και διδακτορικές διατριβές, υπάρχουν και τα παρακάτω εισαγωγικά μέρη: 1) σελίδα με σύντομο Βιογραφικό του/της συγγραφέα, 2) σελίδα (-ες) με Ευχαριστίες (acknowledgments) για άτομα που βοήθησαν στην εκπόνηση της εργασίας, 3) σελίδα με Αφιερώσεις (dedications) σε συγκεκριμένα πρόσωπα ή/και ομάδες, 4) κατάλογοι με Πίνακες, Γραφήματα, Εικόνες κ.ά. που βρίσκονται μέσα στο κυρίως κείμενο.

Περιεχόμενα

Η σελίδα Περιεχομένων θα πρέπει να καταγράφει τους τίτλους των κεφαλαίων, παραρτήματα, παραπομπές και τις σελίδες στις οποίες μπορεί τα παραπάνω να βρεθούν. Ξεχωριστή λίστα θα πρέπει να δοθεί για τους καταλόγους των αριθμών, πίνακες κ.ά. (βλ. προηγούμενη υποσημείωση). Σήμερα είναι πολύ εύκολο να δημιουργηθούν παρόμοιες λίστες με αυτόματο τρόπο, αν χρησιμοποιηθούν σωστά οι σχετικές λειτουργίες ευρετηρίασης και μορφοποίησης που έχουν όλοι οι σύγχρονοι κειμενογράφοι (π.χ. ο Microsoft Word).

Ο *Κατάλογος Πινάκων* (προαιρετικός στις εργασίες προπτυχιακού επιπέδου) πρέπει, αν δημιουργηθεί, να ικανοποιεί τις εξής απαιτήσεις:

- Την ύπαρξη μιας ακριβούς λίστας με όλους τους πίνακες και τις αντίστοιχες σελίδες.
- Την αναγραφή ολόκληρου του τίτλου κάθε πίνακα.
- Οι πίνακες να είναι αριθμημένοι σε ακολουθία.
- Όταν ο αριθμός των σελίδων είναι μικρότερος από 12, οι πίνακες πρέπει να συγχωνευτούν με τον Κατάλογο των Γραφημάτων, Χαρτών, Εικόνων κ.λπ.
- Η αρίθμηση των πινάκων να χρησιμοποιεί κατά κανόνα τους Κεφαλαίους Ρωμαϊκούς αριθμούς (I, II, III, IV, ...).

Ο *Κατάλογος Γραφημάτων, Διαγραμμάτων, Χαρτών, Εικόνων* κ.λπ. (προαιρετικός στις εργασίες προπτυχιακού επιπέδου) πρέπει, αν δημιουργηθεί, να έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

- Να περιέχει μία ακριβή λίστα με όλα τα γραφήματα, χάρτες κ.λπ., καθώς και τις αντίστοιχες σελίδες. Μερικές αναφορές περιέχουν πολλούς στατιστικούς πίνακες, με αποτέλεσμα η παράθεσή τους σε έναν ενιαίο κατάλογο να αποδεικνύεται αντιπαραγωγική καθιστώντας τις αρχικές σελίδες υπερβολικά πολλές. Σε τέτοια περίπτωση, μπορεί να αποφευχθεί ένας ξεχωριστός κατάλογος για τα παραπάνω, αρκεί να περιληφθεί μια υποσημείωση στο τέλος των Περιεχομένων.
- Να περιέχει ολόκληρο τον τίτλο κάθε γραφήματος, χάρτη, διαγράμματος, εικόνας κ.λπ.
- Η αρίθμηση των γραφημάτων και των συναφών, καλύτερο είναι να χρησιμοποιεί τους Αραβικούς αριθμούς (1, 2, 3, ...).

Προαιρετικός είναι ο *Κατάλογος με Συντομογραφίες* που έχουν χρησιμοποιηθεί στο σώμα κάθε επιστημονικής εργασίας-διατριβής.

Εισαγωγή

Στο πρώτο κεφάλαιο μιας ερευνητικής εργασίας καθορίζονται οι βασικοί όροι και οι έννοιες που πραγματεύεται η έρευνα, οι συγκεκριμένοι στόχοι αλλά και διατυπώνονται οι ερευνητικές υποθέσεις που πρόκειται να διερευνηθούν. Η ανασκόπηση αυτή θα πρέπει να δίνει τη δυνατότητα στον/στην αναγνώστη/τρια που δεν γνωρίζει πολλά πράγματα σχετικά με το υπό εξέταση θέμα αφενός μεν να ενημερωθεί για τις υπάρχουσες θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις, αφετέρου δε να μπορέσει να παρακολουθήσει σε βάθος την ερευνητική προσέγγιση που ακολουθείται στη συγκεκριμένη εργασία.

Στο τέλος της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, ο/η συγγραφέας θα πρέπει να παρουσιάσει με σαφήνεια τόσο τους στόχους της συγκεκριμένης έρευνας όσο και τις βασικές ερευνητικές υποθέσεις πάνω στις οποίες θα στηριχθεί για να πραγματοποιήσει την έρευνά του/της (αυτό συνήθως καταλαμβάνει την τελευταία παράγραφο της εισαγωγής).

Θεωρητικό Πλαίσιο – Βιβλιογραφική Επισκόπηση

Το τμήμα αυτό είναι ένα από τα πιο σημαντικά μιας επιστημονικής εργασίας. Ο σκοπός κάθε επιστημονικής εργασίας θα πρέπει να προτείνει κάποιο θεωρητικό πλαίσιο που θα επεξηγηθεί περαιτέρω σε αυτό το τμήμα. Η επισκόπηση της βιβλιογραφίας περιγράφει και αναλύει προηγούμενες έρευνες για το θέμα. Αυτό το κεφάλαιο, ωστόσο, δεν πρέπει απλώς να συνδυάζει αυτό που έχουν βρει άλλοι ερευνητές. Αντίθετα, πρέπει να συζητά και να αναλύει το σώμα της ευρύτερης διαθέσιμης γνώσης, με τελικό στόχο να προσδιοριστεί το τι είναι γνωστό και δεν είναι γνωστό για το θέμα. Αυτός ο προσδιορισμός οδηγεί στις ερευνητικές ερωτήσεις ή/και υποθέσεις. Σε ορισμένες περιπτώσεις μπορείτε να διαπιστωθεί ότι απαιτείται επανάληψη προηγούμενης έρευνας.

Το τμήμα αυτό δεν είναι απαραίτητο να ενταχθεί μόνο σε ένα κεφάλαιο. Ανάλογα με τη θεματολογία που πραγματεύεται ο/η συγγραφέας, είναι δυνατόν να χωριστεί σε 2 ή 3 και περισσότερα αυτόνομα κεφάλαια (π.χ. άλλο κεφάλαιο για το Θεωρητικό Πλαίσιο, και άλλο κεφάλαιο για τη Βιβλιογραφική Επισκόπηση, κ.ο.κ.).

Μέθοδος

Σε αυτό το τμήμα της ερευνητικής μελέτης γίνεται μια λεπτομερής και εμπειριστατωμένη παρουσίαση της μεθοδολογικής πορείας που ακολουθήθηκε κατά τη διάρκεια της έρευνας. Πιο συγκεκριμένα, δίνονται πληροφορίες τόσο για το δείγμα των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα, όσο και για το υλικό που χρησιμοποιήθηκε, καθώς και τη διαδικασία που ακολουθήθηκε για τη συλλογή των δεδομένων. Πολλές φορές παρουσιάζεται και η στατιστική ανάλυση που θα χρησιμοποιηθεί για την ανάλυση των δεδομένων που έχουν συλλεγεί. Το κεφάλαιο της *Μεθόδου* χωρίζεται σε τρία επιμέρους τμήματα: α) *Το δείγμα*, β) *Το/τα εργαλεία*, γ) *Η διαδικασία*.

Το Δείγμα (Συμμετέχοντες/ουσες)

Σε αυτό το τμήμα της μεθόδου γίνεται αναλυτική παρουσίαση των δημογραφικών χαρακτηριστικών των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα. Αναφέρεται ο συνολικός αριθμός τους και ο αριθμός κάθε επιμέρους ομάδας με βάση διάφορα δημογραφικά ή άλλα χαρακτηριστικά, όπως είναι το φύλο, η ηλικία, το κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο, το εκπαιδευτικό επίπεδο, η οικογενειακή κατάσταση, ο τόπος διαμονής, η εργασιακή τους κατάσταση, κ.λπ. Αναφέρεται με λεπτομέρεια ο τρόπος επιλογής του δείγματος, ενώ θα πρέπει να τεκμηριώνεται και η επιλογή της συγκεκριμένης μεθοδολογίας που ακολουθήθηκε.

Εργαλεία

Σε αυτό το δεύτερο μέρος της μεθόδου παρουσιάζονται τα μέσα (π.χ. ερωτηματολόγια, ψυχομετρικά τεστ, όργανα, εκπαιδευτικό υλικό κ.λπ.) που χρησιμοποιήθηκαν για τη συλλογή των ερευνητικών δεδομένων. Για κάθε μέσο που χρησιμοποιήθηκε, θα πρέπει να γίνει μια λεπτομερής παρουσίαση αναφορικά με το τι μετρά, πώς το μετρά, καθώς και όλα του τα χαρακτηριστικά (π.χ. δείκτες αξιοπιστίας, δείκτες εγκυρότητας, νόρμες, κ.λπ.). Επιπρόσθετα, θα πρέπει για κάθε εργαλείο να παρατίθεται πλήρης βιβλιογραφική παραπομπή (δηλ., συγγραφέας/είς, τίτλος, ημερομηνία έκδοσης).

Σε περίπτωση που έχουν χρησιμοποιηθεί εργαλεία τα οποία δεν έχουν δημοσιευτεί προηγουμένως, θα πρέπει να γίνει λεπτομερής παρουσίαση των βημάτων που ακολουθήθηκαν για την κατασκευή τους, καθώς και να παρουσιαστούν τα βασικά τους χαρακτηριστικά που τεκμηριώνουν την επιστημονική τους ορθότητα.

Διαδικασία

Σε αυτό το τμήμα της μεθόδου παρουσιάζονται τα βήματα που ακολουθήθηκαν σε κάθε στάδιο εκτέλεσης της συγκεκριμένης έρευνας. Δίνονται πληροφορίες για τις οδηγίες που ακολούθησαν οι συμμετέχοντες/ουσες στην έρευνα, ο τρόπος με τον οποίο χωρίστηκαν οι ομάδες των συμμετεχόντων/ουσών, η σειρά παρουσίασης και συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων ή των τεστ που χρησιμοποιήθηκαν κ.ά. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να δίνονται πληροφορίες για το πώς επιλέχθηκαν τα άτομα που συμμετέχουν στην έρευνα και με ποιο αντίτιμο (αν υπάρχει) δέχθηκαν να συμμετέχουν. Σε περίπτωση που το/τα ερωτηματολόγιο/α (αν χρησιμοποιηθεί τέτοιο εργαλείο) ήταν σε άλλη γλώσσα, θα πρέπει να δοθούν πληροφορίες για τη μέθοδο μετάφρασης και στάθμισης, από τη γλώσσα που ήταν γραμμένο στη γλώσσα την οποία χρησιμοποιήθηκε στο πλαίσιο της έρευνας. Σημαντική πληροφορία, επίσης, αποτελεί ο χρόνος που χρειάστηκε για να πραγματοποιηθεί η έρευνα από κάθε συμμετέχοντα/ουσα καθώς και ο τόπος στον οποίο πραγματοποιήθηκε.

Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι το τμήμα της μεθόδου θα πρέπει να πληροφορεί τον/την αναγνώστη/τρια για το «τι» έκανε ο/η ερευνητής/τρια και «πώς το έκανε» σε τέτοιο βαθμό λεπτομέρειας, ώστε να μπορεί με ευκολία να ξανακάνει την έρευνα κάτω από τις ίδιες ακριβώς συνθήκες.

Αποτελέσματα

Σε αυτό το τμήμα παρουσιάζονται τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν κατά τη διάρκεια της έρευνας καθώς και η επεξεργασία τους (στατιστική ή άλλη). Στην αρχή, παρουσιάζουμε τα βασικά αποτελέσματα. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται τα δεδομένα με μια σχετική λεπτομέρεια, ώστε να είναι σε θέση ο αναγνώστης να κατανοήσει τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την ανάλυση.

Για να παρουσιάσουμε τα αποτελέσματα της έρευνάς μας, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τόσο πίνακες (ο πιο συχνός τρόπος), όσο και σχεδιαγράμματα διαφόρων μορφών (ιστογράμματα, πίτες, ραβδογράμματα κ.λπ.).

Η παρουσίαση των ευρημάτων πρέπει να γίνεται με αυστηρά «ερευνητικό» πνεύμα. Δεν θα πρέπει δηλαδή να διατυπώνονται προσωπικές κρίσεις και εκτιμήσεις, αλλά να παρουσιάζονται τα αποτελέσματα όπως ακριβώς προκύπτουν από τη στατιστική ανάλυση. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι σε αυτό το τμήμα δεν θα πρέπει να σχολιάζονται τα αποτελέσματα που έχουν βρεθεί. Αυτή είναι μια διαδικασία που πραγματοποιείται στο επόμενο τμήμα («Συμπεράσματα»). Θα πρέπει να αναφερθούν όλα τα αποτελέσματα που προέκυψαν από τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων, ακόμη και αυτά που έρχονται σε αντίθεση με την ή τις υποθέσεις που έχουν διατυπωθεί.

Παρουσίαση στατιστικών αποτελεσμάτων

Όταν παρουσιάζονται αποτελέσματα επαγωγικής στατιστικής (π.χ. κριτήριο t , κριτήριο F , χ^2 κ.λπ.) θα πρέπει να αναφέρονται οι σχετικές πληροφορίες που ενημερώνουν τον/την αναγνώστη/τρια για το βαθμό ή την τιμή του στατιστικού κριτηρίου, τους βαθμούς ελευθερίας, το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας και την κατεύθυνση της επίδρασης. Είναι πολύ σημαντικό, και ταυτόχρονα πολύ ενημερωτικό, να παρουσιάζονται περιγραφικοί στατιστικοί δείκτες (π.χ. μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις). Τέτοιοι πίνακες μπαίνουν συνήθως στην αρχή του τμήματος των αποτελεσμάτων. Παρακάτω, ακολουθούν συγκεκριμένα παραδείγματα παρουσίασης στατιστικών αποτελεσμάτων για τα πιο σημαντικά στατιστικά κριτήρια:

Στατιστικό Κριτήριο	Παρουσίαση Αποτελέσματος μέσα στο κείμενο
Κριτήριο r	$r (135) = 0,78, p = 0,002$
Κριτήριο t	$t (135) = -2,58, p = 0,03$
Κριτήριο F	$F (4, 131) = 1,26, ns$
Κριτήριο χ^2	$\chi^2 (135) = 0,78, ns$
Περιγραφικοί Δείκτες	Παρουσίαση Δείκτη μέσα στο κείμενο και στον Πίνακα
Μέσος Όρος	$M.O = 45,32$
Διάμεσος	$\Delta\mu = 43,34$
Δεσπόζουσα Τιμή	$\Delta\sigma\pi = 42,23$
Τυπική Απόκλιση	$\tau.α. = 3,43$
Μέγεθος Δείγματος	$N = 345$

Συμπεράσματα – Σχόλια- Συζήτηση

Το τέταρτο και τελευταίο κατά σειρά (κύριο) τμήμα μιας εμπειρικής έρευνας αποτελείται από τα *Συμπεράσματα* που προκύπτουν από την ανάλυση της στατιστικής επεξεργασίας. Στο στάδιο αυτό, γίνεται ο ελεύθερος σχολιασμός αλλά και η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων, σε σχέση με τις υποθέσεις που είχαν διατυπωθεί στην αρχή της έρευνας.

Σημαντική θέση σε αυτό το τμήμα της εργασίας κατέχει και η προσπάθεια του/της συγγραφέα-ερευνητή/τριας να συσχετίσει τα ευρήματα που προέκυψαν από τη συγκεκριμένη έρευνα, τόσο με υπάρχουσες θεωρίες και θεωρητικά πρότυπα, όσο και με αποτελέσματα από προηγούμενες έρευνες πάνω στο συγκεκριμένο θέμα.

Η εργασία ολοκληρώνεται με την παρουσίαση των αδύναμων σημείων της συγκεκριμένης έρευνας καθώς και το ρόλο που αυτά τα σημεία είναι πιθανόν να έπαιξαν στη διαμόρφωση των συγκεκριμένων αποτελεσμάτων, ενώ προτείνονται ερευνητικά ερωτήματα που δεν απαντήθηκαν σε αυτή την έρευνα και τα οποία θα μπορούσαν να αποτελέσουν τη βάση για μελλοντικές έρευνες, οι οποίες σκοπό θα έχουν την πληρέστερη διερεύνηση του θέματος.

Βιβλιογραφικές Πηγές

Όλες οι βιβλιογραφικές πηγές που χρησιμοποιήθηκαν –έμμεσα με παράφραση, ή άμεσα με παράθεση αυτούσιου πρωτότυπου κειμένου— πρέπει να τοποθετηθούν στο τέλος του κυρίως κειμένου, με *αλφαθητική σειρά βάσει του επωνύμου των συγγραφέων*. Πολλοί/ές φοιτητές/τριες παραθέτουν «γενική βιβλιογραφία», την οποία υποτίθεται ότι έχουν υπόψη τους, αλλά που όμως δεν χρησιμοποίησαν άμεσα στην εργασία (με την έννοια της έστω και σύντομης αναφοράς τους ή παράφρασης βασισμένης σε αυτές). Αυτό πρέπει να αποφεύγεται.

Παραρτήματα

Μόνο συμπληρωματικό υλικό πρέπει να περιλαμβάνεται στα Παραρτήματα.

4. ΕΚΠΟΝΗΣΗ «ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ» ΕΡΕΥΝΑΣ

Δεν σχετίζονται όλες οι επιστημονικές εργασίες (πτυχιακές, διπλωματικές, διδακτορικές διατριβές) με «ποσοτικά» δεδομένα. Σε πολλές περιπτώσεις, οι φοιτητές/τριες κάνουν εκτεταμένη χρήση «ποιοτικών» ερευνητικών μεθόδων, όπως είναι η «συμμετοχική παρατήρηση», η «έρευνα-δράση», οι «μη δομημένες» συνεντεύξεις (βιογραφικές ή μη), οι «ομαδικές συνεντεύξεις», οι «ομάδες εστίασης», η «ανάλυση ομιλίας και διαλόγων» κ.λπ.

Οι ποιοτικές μέθοδοι έρευνας *δεν πρέπει να θεωρούνται ως εναλλακτικές* των ποσοτικών μεθόδων αλλά ως τεχνικές που μας επιτρέπουν να κατανοήσουμε, να περιγράψουμε και να ερμηνεύσουμε κοινωνικά φαινόμενα και διαδικασίες με διαφορετικό «φακό» (μικρο-κοινωνιολογικά) σε σχέση με τις μακρο-κοινωνιολογικές προσεγγίσεις των «ποσοτικών» μεθόδων. Σε όλες τις περιπτώσεις, όμως, πρέπει να ακολουθούνται οι ίδιες αυστηρές διαδικασίες και προδιαγραφές έρευνας: *σχεδιασμός, έλεγχος, συστηματικότητα, διασφάλιση εγκυρότητας και αξιοπιστίας* κ.λπ.

Η ποιοτική έρευνα εμφορείται κυρίως από «ερμηνευτικές» επιστημολογικές καταβολές και «αντι-θετικιστικές» και «εθνομεθοδολογικές» προσεγγίσεις έρευνας και αντίληψης της κοινωνικής πραγματικότητας⁴. Με αυτήν επιχειρείται η κατανόηση κοινωνικών φαινομένων και διαδικασιών μέσα από την εμπειρία των υποκειμένων. Απαντά συνήθως στα ερωτήματα: *Γιατί ...; Με ποιο τρόπο ...;*

Ο πιο κάτω πίνακας παραθέτει μερικά χαρακτηριστικά της ποιοτικής έρευνας σε σχέση με την ποσοτική. Η αντιπαραβολή δε γίνεται για λόγους αξιολογικής σύγκρισης, αλλά για να βοηθήσει στην καλύτερη κατανόηση συγκεκριμένων χαρακτηριστικών της.

Ποιοτική έρευνα	Ποσοτική έρευνα
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Ευέλικτη – εύκαμπτη (στη διαδικασία) ❖ Υποκειμενική ❖ Θεωρητική ❖ Στηρίζεται σε κείμενα, περιγραφές, ομιλία ❖ Παράγει υποθέσεις ❖ Πολιτικά (με την ευρύτερη έννοια του όρου) χρωματισμένη 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Αυστηρή – άκαμπτη (στη διαδικασία) ❖ Αντικειμενική ❖ Πρακτική ❖ Στηρίζεται σε αριθμούς ❖ Ελέγχει υποθέσεις ❖ Πολιτικά ανεξάρτητη

Συνοπτικά θα λέγαμε ότι η ποιοτική έρευνα:

- ❖ Θεμελιώνεται σε μια «ερμηνευτική» φιλοσοφική θέση, η οποία προσπαθεί να κατανοήσει και να περιγράψει πώς μια πολυεπίπεδη και πολύπλοκη κοινωνική πραγματικότητα αναπαρασταίνεται και βιώνεται.
- ❖ Στηρίζεται σε μεθόδους παραγωγής δεδομένων που είναι ευέλικτες και λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τις ιδιαιτερότητες του κοινωνικού περιβάλλοντος από το οποίο προέρχονται.
- ❖ Στηρίζεται σε μεθόδους ολιστικής ανάλυσης και επεξήγησης, με σκοπό την παραγωγή ολοκληρωμένων κατανοήσεων στη βάση πλούσιων, περιεκτικών και λεπτομερών δεδομένων που πάνε πέρα από επιφανειακά μοτίβα, τάσεις και συσχετίσεις.

⁴ Το Ερμηνευτικό φιλοσοφικό και επιστημολογικό παράδειγμα: 1) δίνει σημασία στο άτομο, 2) δεν πιστεύει στον «έναν» και «ενιαίο» κόσμο, 3) δεν πιστεύει σε καμιά «αντικειμενική πραγματικότητα», και 4) αντιτίθεται στη «θετικιστική» επιστημολογία και μεθοδολογία (που πρεσβεύει ότι μόνο με τις επιστημονικές παραδοχές και μεθόδους των «θετικών» επιστημών μπορούμε να μελετήσουμε την κοινωνική πραγματικότητα). Η Εθνομεθοδολογία είναι προσέγγιση της κοινωνικής ζωής που εστιάζει στην ανακάλυψη άρρητων (σιωπηρών, μη φανερών) παραδοχών μιας κοινωνικής ολότητας.

5. ΕΚΤΑΣΗ ΚΑΙ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η έκταση μιας επιστημονικής εργασίας ποικίλει ανάλογα με μια σειρά από παράγοντες. Συνήθως τα όρια τίθενται από την ακαδημαϊκή μονάδα (τομέας, τμήμα, πανεπιστήμιο, ερευνητικό ίδρυμα κ.λπ.) στην οποία ανήκει ο/η φοιτητής/τρια, αν και δεν υπάρχει απαραίτητα μια θετική σχέση μεταξύ της ποσότητας και της ποιότητας. Μια επιστημονική εργασία πρέπει να προβάλλει την ουσία της σε μια συνεκτική και καλά δομημένη μορφή.

Συνιστώμενα όρια έκτασης

Η έκταση κάθε είδους επιστημονικής εργασίας είναι υποκειμένη σε διάφορους φυσικούς περιορισμούς. Η πρακτική, πάντως, που επιβάλλεται από τα ξεχωριστά ακαδημαϊκά περιβάλλοντα διαφέρει. Διατηρώντας, παρόλα αυτά, ένα ελάχιστο σύνολο προϋποθέσεων, το Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ. όσον αφορά στην ελάχιστη και μέγιστη έκταση μιας επιστημονικής εργασίας, προτείνει τα ακόλουθα:

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι

ΤΙΤΛΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ	ΕΛΑΧΙΣΤΟ		ΜΕΓΙΣΤΟ	
	Λέξεις	Σελίδες	Λέξεις	Σελίδες
Πτυχιακή Εργασία	15.000	30	40.000	80
Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία (Μ.Δ.Ε.)	30.000	60	80.000	160
Διδακτορική Διατριβή	80.000	160	250.000	500

Σημείωση: Τα παραπάνω όρια δεν περιλαμβάνουν Βιβλιογραφικές Αναφορές και Παραρτήματα.

[Οι προαναφερθέντες αριθμοί σελίδων αντιστοιχούν σε ελληνική γραμματοσειρά Times New Roman, με μέγεθος χαρακτήρων (fonts) «12 στιγμών», με μονό διάστιχο, σε χαρτί Α4, με περιθώρια 1 ίντσας (2.5 εκ.) από κάθε πλευρά της σελίδας (500 περίπου λέξεις/σελίδα)].

Σε κάθε περίπτωση, και σε πλήρη ταύτιση με τις απαιτήσεις της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, των νόμων που διέπουν την ελληνική Ανώτατη Εκπαίδευση και του Κανονισμού Διδακτορικών Σπουδών του ΤΕΠΑΕΣ του Πανεπιστημίου Αιγαίου (Φ.Ε.Κ. 531 Β' / 16.02.2018), η τελική έκταση της όποιας επιστημονικής εργασίας πρέπει να έχει εγκριθεί από τον/την επιβλέποντα/ουσα καθηγητή/τρια.

Συγγραφή και Επεξεργασία του κειμένου σε Κειμενογράφο

Όλες οι επιστημονικές εργασίες, καθώς και οι συντομότερες αναφορές που σχετίζονται με αυτές πρέπει να γράφονται σε κάποιο από τα γνωστά προγράμματα επεξεργασίας κειμένου και να εκτυπώνονται κατά κανόνα σε λευκό χαρτί Α4 φωτοτυπικής ποιότητας.

Κάθε σελίδα πρέπει να έχει εξωτερικά περιθώρια, όχι μικρότερα από 1.5 εκ.. Η σελιδοποίηση πρέπει να γίνεται με αραβικά σύμβολα (1, 2, 3, ...) και να είναι συνεχής, ξεκινώντας από την πρώτη σελίδα ("σελίδα του τίτλου»), χωρίς όμως αυτή να αριθμείται. Οι αριθμοί σελίδων να τυπώνονται χωρίς τελείες, παύλες ή άλλα σύμβολα, πριν ή μετά. Η συνεχής σελιδοποίηση πρέπει να περιλαμβάνει, επίσης, όχι μόνο το κείμενο, αλλά επιπλέον, τις προκαταρκτικές σελίδες, τα διαγράμματα, τους πίνακες, τους χάρτες, τις φωτογραφίες ή άλλες καλλιτεχνικές απεικονίσεις και να επεκτείνεται σε όλους τους τόμους, όταν φυσικά πρόκειται για πολύτομο έργο.

Κάθε κεφάλαιο πρέπει να έχει τον δικό του τίτλο, και μόνο ο τίτλος ολόκληρης της εργασίας-διατριβής πρέπει να βρίσκεται σε μια ξεχωριστή σελίδα μόνος του χωρίς κείμενο. Οι τίτλοι των κεφαλαίων πρέπει να απέχουν τουλάχιστον 4 εκ. από την κορυφή της σελίδας και το κείμενο να αρχίζει τουλάχιστον 2 εκ. μετά από αυτούς.

Υπογράμμιση: Η υπογράμμιση λέξεων πρέπει να αποφεύγεται εκτός αν είναι απολύτως απαραίτητο για να τονιστεί κάποιο συγκεκριμένο σημείο ενός επιχειρήματος ή όταν αναφερόμαστε σε ομάδες ή κατηγορίες με ξεχωριστό «ειδικό» βάρος στην ανάλυση που επιχειρούμε. Ειδική περίπτωση αποτελούν οι υπογραμμίσεις λέξεων στη βιβλιογραφία, που παρατίθεται στο τέλος της εργασίας (βλ. *ειδικό κομμάτι παρακάτω*⁵).

⁵ Παύλες και άλλα σύμβολα: Υπάρχουν δύο ειδών παύλες, τις οποίες δεν πρέπει να συγχέουμε, γιατί η σημασία τους είναι εντελώς διαφορετική: α) η παύλα που ενώνει δύο λέξεις («ενωτικό») και συνήθως τονίζει την διπλή ιδιότητα ενός ανθρώπου (π.χ. το «*ερευνήτριες-φρονιτήτριες*»), και β) εκείνη η παύλα που χωρίζει δύο προτάσεις, (π.χ. το «*Παραδείγματα – πάνω στα οποία μπορεί κάποιος να εξασκηθεί— δίνονται στον παρακάτω πίνακα*»).

6. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Επιχειρήματα ακριβοδίκαια, εύλογα, λογικά. Το να είναι κανείς ακριβοδίκαιος/η σημαίνει το να προσέχει όλες τις πλευρές ενός θέματος, παρά τις όποιες προσωπικές του/της προτιμήσεις. Όταν εξετάζουμε τις αποδείξεις υπέρ και εναντίον κάποιας συγκεκριμένης άποψης είναι απαραίτητο να σιγουρευτούμε ότι οι δυο αντιτιθέμενες απόψεις παρουσιάζονται με έναν ισορροπημένο τρόπο. Εδώ μπορούμε να διαχωρίσουμε ένα «λογικό επιχείρημα» από την «εκλογίκευση». Ένα «λογικό επιχείρημα» είναι αυτό που προχωρεί από την απόδειξη σε ένα συμπέρασμα· η «εκλογίκευση» αρχίζει, όταν από το συμπέρασμα προσπαθούμε να ανακαλύψουμε ένα επιχείρημα (ή επιχειρήματα) για να το στηρίξουμε. Λογικά επιχειρήματα μπορεί να υπάρξουν σε διάφορα επίπεδα πολυπλοκότητας.

Χρήση «ουδέτερων» λέξεις, κυρίως όταν περιγράφεται αμφισβητήσιμο υλικό. Πρέπει πάντα να παρέχονται οι αποδείξεις για την όποια κριτική –θετική ή αρνητική– αναπτύσσεται. Είναι κοινός τόπος να δηλώνεται ότι μια ερευνητική δουλειά είναι «έξοχη» μόνο και μόνο επειδή επιβεβαιώνει υποθέσεις του/της ερευνητή/τριας. Η περιστασιακή χρήση τέτοιων επιθέτων επιτρέπεται μόνο όταν παρέχονται και οι αντίστοιχες αποδείξεις για την κρίση αυτή.

Χρήση κατάλληλων χρόνων. Μια επιστημονική εργασία αποτελεί μια αναφορά για κάτι που έχει συμβεί. Οι κατάλληλοι χρόνοι λοιπόν είναι οι *παρελθοντικοί*. Παρόλα αυτά, υπάρχουν κάποιες εξαιρέσεις σε αυτό:

- Η κατά λέξη μεταφορές μια ομιλίας (π.χ. σε ένα συνέδριο) χρησιμοποιούν τον χρόνο στον οποίο συνέβησαν.
- Οι ερευνητικές υποθέσεις θα περιλαμβάνουν μελλοντικούς χρόνους από τη στιγμή που αναφέρονται σε θέματα που κάλυπτε η συγκεκριμένη έρευνα. Οι (γραμματικοί) χρόνοι μπορεί να αλλάζουν σημαντικά σε ένα κείμενο: π.χ. «Οι μαθητές που πηγαίνουν σε ημερήσια δημόσια σχολεία, και οι οποίοι ήρθαν ως μετανάστες τα δύο τελευταία χρόνια, θα είναι λιγότερο 'ενσωματωμένοι' στην ελληνική σχολική πραγματικότητα από εκείνους που βρίσκονται στην Ελλάδα για περισσότερο από δύο χρόνια».
- Παρατηρήσεις γύρω από σύγχρονες καταστάσεις θα είναι σε χρόνο ενεστώτα (π.χ. «Η υποχρεωτική εκπαίδευση στην Ελλάδα τελειώνει στην ηλικία των 15 ετών», ή «Κανένα τεστ δεν υφίσταται σήμερα, το οποίο να καταφέρνει να καλύψει όλες τις διαστάσεις της προσωπικότητας»).
- Προβλέψεις ή/και υποθέσεις για το μέλλον θα συντάσσονται σε χρόνους μελλοντικούς (π.χ. «Αν η τάση υπογεννητικότητας συνεχιστεί, η Ελλάδα θα γίνει μια χώρα υπερηλίκων»).

Αποφυγή χρήσης πρώτου προσώπου. Η χρήση προσωπικών αντωνυμιών, όπως «εγώ», ή «εμείς», καλό είναι να αποφεύγεται. Αντί, για παράδειγμα, να λέμε «ήθελα να εξετάσω...», μπορούμε να πούμε «ο ερευνητής ήθελε να εξετάσει...», ή να χρησιμοποιήσουμε ένα άλλο απρόσωπο στυλ αναφοράς.

Παραγραφοποίηση. Γενικά η παραγραφοποίηση μας βοηθά στο να καταστήσουμε κατανοητό ένα μακροσκελές κείμενο. Μπορεί μερικοί/ές συγγραφείς να είναι ικανοί/ές να χρησιμοποιούν πολύ μακριές παραγράφους, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να το κάνουν όλοι και όλες. Από την άλλη, υπάρχει και το πρόβλημα των πολύ μικρών προτάσεων που αντιμετωπίζονται ως «παράγραφοι». Αυτό δίνει συνήθως την εντύπωση μεγάλου «κενού», ιδίως όταν συνοδεύεται από μεγάλα διαστήματα μεταξύ των σειρών (διάστιχο) και από μεγάλες γραμματοσειρές. Οι παράγραφοι μπορούν να διακρίνονται είτε με χρήση εσοχής (1 εσοχή προς τα δεξιά συνήθως χρησιμοποιείται), είτε με τήρηση συγκεκριμένης απόστασης ανάμεσα στις παραγράφους (συνήθως μιας γραμμής). Οι σύγχρονοι κειμενογράφοι δίνουν τη δυνατότητα να ορίζεται αυτόματα η απόσταση ανάμεσα στις παραγράφους με προ-ορισμένο διάστιχο (μενού «Παράγραφος», επιλογή «Διάστημα Πριν και Μετά»). Η διάκριση των παραγράφων επαφίεται στον/στην κάθε φοιτητή/τρια για την εργασία που επιτελεί, και πάντα σε συνεργασία και σύμφωνη γνώμη με την/τον επιβλέπουσα/οντα καθηγήτρια/τή (πάντως, ό,τι και αν αποφασιστεί, αυτό πρέπει να τηρηθεί σε όλη την έκταση της εργασίας).

Υπο-ενότητες/αρχή της αλληλουχίας. Ενώ μια παράγραφος πραγματεύεται μια ιδέα, η ύπαρξη ενός συνόλου ιδεών σε μορφή σειράς παραγράφων αποτελεί επίσης μια ενότητα. Όταν υπάρχουν τέτοιες ενότητες, είναι σωστό να χρησιμοποιούνται υπο-ενότητες με τους δικούς τους τίτλους η καθεμιά. Μέσα στα όρια των υπο-ενοτήτων το σύνολο των γεγονότων, των επιχειρημάτων και των ιδεών που αναπτύσσονται πρέπει να

παρουσιάζεται με έναν τακτοποιημένο τρόπο, καθώς τα περιεχόμενα της κάθε υπο-ενότητας δεν πρέπει να συγχέονται με εκείνα άλλων υπο-ενότητων. Η φυσική ροή του κειμένου είναι σημαντική, έτσι τόσο η πρώτη όσο και η τελευταία παράγραφος μιας υπο-ενότητας πρέπει να «συνδέονται» νοηματικά με την προηγούμενη και την επόμενη υπο-ενότητα, αντίστοιχα.

Χρήση σωστής γραμματικής & συντακτικού. Όλα σχεδόν τα προγράμματα επεξεργασίας κειμένου έχουν αυτόματο *ορθογράφο*. Αυτός πρέπει να χρησιμοποιείται, αλλά αυτό δε σημαίνει ότι ένας σοβαρός τελικός έλεγχος της εργασίας (αυτό που στα αγγλικά λέγεται *proofreading*) δεν είναι απαραίτητος. Πολλά προγράμματα (π.χ. το *Microsoft Word for Windows*) ελέγχουν ακόμα και ζητήματα σύνταξης.

Σωστή χρήση των Κεφαλαίων

1. Μέσα στο κείμενο

Οι λέξεις οι οποίες πρέπει αρχικά να είναι σε κεφαλαία είναι:

- Ονόματα προσώπων ή περιοχών (π.χ. «Π. Παπαδόπουλος», «Ρόδος»)
- Τίτλοι (π.χ. «ο Πρωθυπουργός», «ο Πρύτανης»)
- Συγκεκριμένες ενότητες της εργασίας (π.χ. «Εισαγωγή», «Βιβλιογραφία»)

2. **Σε επικεφαλίδες ή τίτλους πινάκων** (βλέπε σχετικό τμήμα του Κανονισμού παρακάτω), χωρίς η χρήση τους να αποτελεί κανόνα.

3. **Στη Βιβλιογραφία** (βλέπε σχετικό τμήμα του Κανονισμού παρακάτω)

Εξασφάλιση ότι κάθε πίνακας (ή γράφημα, διάγραμμα ή άλλη εικόνα) είναι κατανοητός και μπορεί να σταθεί αυτόνομα χωρίς να χρειάζεται να διαβάσει κανείς το κείμενο. Κάθε εικόνα πρέπει να περιέχει αρκετά καλή «ετικετοποίηση», ούτως ώστε, μαζί με τον αντίστοιχο τίτλο να είναι αμέσως ξεκάθαρη. Οι συντομογραφίες πρέπει να μην μπερδεύουν και οι μεταβλητές πρέπει να ονοματίζονται και να μην αναπαρίστανται απλώς με έναν αριθμό ή συμβολισμό.

Θα πρέπει πάντα να δίνεται ο **αριθμός σελίδας**, όταν στην εργασία γίνεται άμεση παραπομπή σε κομμάτι κειμένου από άλλη εργασία ή ακόμα και από την ίδια την εργασία.

Θα πρέπει πάντα να γίνεται χρήση μόνο των **επωνύμων των συγγραφέων** μέσα στο κείμενο (π.χ. *ο Smith, ο Dewey* κ.λπ.).

Όλες οι **παραπομπές** θα πρέπει να παρατίθενται σε σταθερή μορφή (*λεπτομέρειες παρακάτω*).

Χρήση αριθμών. Όταν ο αριθμός βρίσκεται στην αρχή μιας πρότασης θα πρέπει να περιγράφεται ολογράφως, σε αντίθεση με τον αριθμό που περιγράφετε στη μέση μιας πρότασης και που θα πρέπει να παρουσιάζεται αριθμητικώς (π.χ. «*Διακόσια τριάντα πέντε άτομα συμμετείχαν στη συγκεκριμένη έρευνα. Από αυτά, 135 ήταν άνδρες και 100 ήταν γυναίκες*»). Γενικά, όταν αναφερόμαστε σε ένα αριθμό, ο οποίος χρειάζεται για να περιγραφεί παραπάνω από τρεις λέξεις, τον περιγράφουμε με το αριθμητικό του σύμβολο και όχι ολογράφως (π.χ. «3.655»). Αριθμητικά σύμβολα χρησιμοποιούνται, επίσης, για χρηματικά ποσά, τηλεφωνικούς και ταχυδρομικούς αριθμούς, για αριθμούς σελίδων, ποσοστά και ημερομηνίες.

Σημειώσεις. Σημείωση είναι οτιδήποτε λειτουργεί συμπληρωματικά στο κυρίως κείμενό μας. Οι σημειώσεις μπαίνουν είτε στο τέλος της εργασίας (και τότε ονομάζονται «σημειώσεις τέλους») είτε στο κάτω μέρος της σελίδας (και τότε ονομάζονται «υποσημειώσεις»). Σημείωση, συνήθως, μπαίνει στις παρακάτω περιπτώσεις:

- Ως βιβλιογραφική παραπομπή (βλ. και παρακάτω). Αυτή είναι η συνηθέστερη από τις περιπτώσεις κατά τις οποίες θα κληθούμε να βάλουμε μια σημείωση.
- Προκειμένου για γενικότερη καταγραφή της υπάρχουσας βιβλιογραφίας που αφορά στο θέμα για το οποίο μιλάμε.

- Για: α) παράθεμα (βλ. παρακάτω), ή β) σχόλιο, παρατήρηση, παρέκβαση, τα οποία μέσα στο κείμενο δεν θα ήταν λειτουργικά ή θα ενοχλούσαν τη ροή της ανάγνωσης.

Προσεκτικός τελικός έλεγχος (proofreading). Πολλές από τις τεχνικές αδυναμίες που αναφέραμε φαίνονται πολύ εύκολα. Μερικές, όμως, ανακαλύπτονται δύσκολα και ύστερα από επίπονο έλεγχο του κειμένου.

Σεβασμός στην εμπιστευτικότητα. Μια διατριβή (ή διπλωματική εργασία) είναι βασικά μια «άσκηση» στην έρευνα. Πιθανώς να στηρίζεται στη συνεργασία πολλών ατόμων (π.χ. τα παιδιά ή οι γονείς ή οι εκπαιδευτικοί, όταν συμμετέχουν σε μια έρευνα). Υπάρχει, λοιπόν, η ανάγκη τα άτομα που συνεργάζονται στην οποιαδήποτε έρευνα διεξάγει ο/η κάθε ερευνητής/τρια να νοιώθουν *ασφάλεια*, άρα να εξασφαλίζεται η *εμπιστευτικότητα*. Αυτή μπορεί να αναφέρεται στη μη αναγραφή ονομάτων στο τελικό κείμενο, είτε στη μη αναφορά περιοχών, τοποθεσιών ή χαρακτηριστικών σπιτιών, τα οποία μπορούν εύκολα να αποκαλύψουν την ταυτότητα των υποκειμένων της έρευνας, κυρίως, όταν πρόκειται για ιδιαίτερα ευαίσθητο θέμα (π.χ. σεξουαλικές συνήθειες).

7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

Εισαγωγή

Κατά τη διάρκεια της συγγραφής μιας διδακτορικής διατριβής ή διπλωματικής εργασίας (κυρίως στην Εισαγωγή ή εκεί όπου επιχειρείται η Βιβλιογραφική Ανασκόπηση) ο/η συγγραφέας χρησιμοποιεί ποικίλες βιβλιογραφικές πηγές (από βιβλία, από επιστημονικά περιοδικά, από διδακτορικές διατριβές, από ανακοινώσεις σε συνέδρια κ.λπ.). Οι κανόνες επιστημονικής δεοντολογίας επιβάλλουν την παράθεση από τη μεριά του προσώπου που συγγράφει την εργασία, όλων των απαραίτητων πληροφοριών, ώστε ο/η αναγνώστης/τρια να μπορεί να εντοπίσει την πηγή και να τη συμβουλευτεί. Τα στοιχεία «ταυτότητας» των βιβλιογραφικών πηγών μπορούν να δίνονται είτε στο σημείο του κειμένου στο οποίο παρατίθεται η συγκεκριμένη βιβλιογραφική πηγή –είτε μέσα σε παρένθεση (η πιο ενδεδειγμένη λύση), είτε ως υποσημείωση στη σελίδα— ή στο τέλος της εργασίας μαζί με όλες τις άλλες βιβλιογραφικές παραπομπές. Η απόφαση αυτή, αν και δευτερεύουσας σημασίας, θα πρέπει να ληφθεί πριν από την έναρξη συγγραφής της εργασίας, σε συνεννόηση με τον/την επιβλέποντα/ουσα καθηγητή/τρια.

Μερικά από τα πιο συχνά λάθη που γίνονται σε σχέση με τη βιβλιογραφία είναι τα παρακάτω:

- Λανθασμένη ορθογραφία σε ονόματα συγγραφέων, βιβλίων κ.λπ.
- Παράθεση βιβλιογραφικών παραπομπών στο κείμενο, οι οποίες δεν αναγράφονται στη βιβλιογραφία που παρατίθεται στο τέλος.
- Παράθεση βιβλιογραφικών πηγών στο τέλος που δεν αναγράφονται –ως παραπομπές— μέσα στο κείμενο.
- Λανθασμένη αναγραφή του τόμου ή/και των σελίδων ενός άρθρου σε επιστημονικό περιοδικό.
- Αναγραφή συντομογραφιών και όχι ολόκληρων των τίτλων (κυρίως στους τίτλους των περιοδικών).

Πολλά από αυτά τα προβλήματα μπορούν να αποφευχθούν, αν οργανωθεί μια βιβλιογραφική βάση δεδομένων με τέτοιο τρόπο, ώστε να ανανεώνεται συνεχώς χωρίς να υπάρχει ο κίνδυνος να χαθεί η αλφαβητική ή χρονολογική κατάταξη των εγγραφών. Αυτό σήμερα είναι πολύ εύκολο με την ύπαρξη προωθημένων και φιλικών στον χρήστη ηλεκτρονικών βάσεων διαχείρισης βιβλιογραφικών πηγών (π.χ. *Mendeley*, *Zotero*, *EndNote*, κ.ά.).

Για κάθε παραπομπή που παρουσιάζεται στο κείμενο θα πρέπει οπωσδήποτε να παρατεθούν όλες οι πληροφορίες της πηγής στο τέλος του κειμένου, στη λίστα βιβλιογραφικών πηγών.

Επειδή διαφορετικοί επιστημονικοί κλάδοι χρησιμοποιούν διαφορετικό τρόπο παρουσίασης των βιβλιογραφικών παραπομπών, είναι χρήσιμο να συμβουλευτείτε τα υποδείγματα που αξιοποιεί ο κάθε τομέας του Τμήματός μας και ανάλογα να ακολουθήσετε τις οδηγίες που παρατίθενται. Παρακάτω ακολουθούν μερικές βασικές οδηγίες που αναφέρονται στην παράθεση βιβλιογραφικών πηγών μέσα στο κείμενο.

Βιβλιογραφικές παραπομπές μέσα στο κείμενο

Όταν θα πρέπει να παραθέσουμε μια βιβλιογραφική παραπομπή μέσα στο κείμενο, οι απαραίτητες πληροφορίες που χρειάζεται ο/η αναγνώστης/στρια είναι το επώνυμο του/της συγγραφέα της ερευνητικής δουλειάς που παραθέτουμε, καθώς και η χρονολογία στην οποία δημοσιεύτηκε αυτή η εργασία (π.χ. Smith, 1988). Αυτή είναι η πιο απλή παρουσίαση μιας βιβλιογραφικής πηγής. Ολόκληρη την παρουσίαση της πηγής μπορεί ο αναγνώστης να τη βρει είτε στο κάτω μέρος της σελίδας που βρίσκεται η παραπομπή είτε στο τέλος της εργασίας. Παρακάτω, παρουσιάζονται διάφορες παραλλαγές αυτής της παρουσίασης, ανάλογα με τον αριθμό των συγγραφέων μιας έρευνας, σύμφωνα με το στυλ παραπομπών της Αμερικανικής Ψυχολογικής Εταιρίας (American Psychological Association / APA).

Επισημαίνεται, εκ νέου, ότι το στυλ παραπομπών APA δεν είναι το μοναδικό και ότι η επιλογή του στυλ διαφέρει ανάλογα με το γνωστικό αντικείμενο. Παρόλα αυτά, εφόσον επιλεγεί ένα στυλ παραπομπών, τότε η παρουσίαση των πηγών θα πρέπει να γίνεται με ομοιογενή τρόπο στο πλαίσιο του συγκεκριμένου στυλ.

Ένας συγγραφέας

Υπάρχουν δύο τρόποι παρουσίασης. Ο πρώτος αναφέρει τον/την συγγραφέα και τη χρονολογία έκδοσης της εργασίας μέσα στην πρόταση:

Ο Rogers (1994) συνέκρινε το χρόνο αντίδρασης των συμμετεχόντων ως προς.....

Ο δεύτερος τρόπος παρουσίασης αναφέρει τον/την συγγραφέα μετά το τέλος της πρότασης μέσα σε παρένθεση:

Σε μια πρόσφατη μελέτη διαπιστώθηκε ότι ο χρόνος αντίδρασης των ατόμων επηρεάζεται από τον αριθμό των ταυτόχρονων ερεθισμάτων που επεξεργάζεται το άτομο (Rogers, 1994).

Υπάρχει και μια παραλλαγή αυτής της περίπτωσης. Να παρουσιαστεί μια βιβλιογραφική πηγή σε παρένθεση αλλά μέσα στην πρόταση και όχι στο τέλος της. Είναι καθαρά θέμα του/της συγγραφέα να αποφασίσει πότε θα χρησιμοποιήσει τη μία ή την άλλη παραλλαγή.

Σε μια πρόσφατη μελέτη (Rogers, 1994), διαπιστώθηκε ότι ο χρόνος αντίδρασης των ατόμων επηρεάζεται από τον αριθμό των ταυτόχρονων ερεθισμάτων που επεξεργάζεται το άτομο.

Δύο Συγγραφείς

Σε περίπτωση που οι συγγραφείς μιας βιβλιογραφικής παραπομπής είναι δύο, τότε θα πρέπει να τους/τις παραθέτουμε και τους/τις δύο μέσα στο κείμενο. Και πάλι όμως, υπάρχουν δύο περιπτώσεις. Στην πρώτη περίπτωση, όπου οι συγγραφείς αναφέρονται μέσα στην πρόταση, οι δύο συγγραφείς ενώνονται με το συνδετικό «και» ολογράφως. Στη συνέχεια ακολουθεί η χρονολογία σε παρένθεση.

Οι Βασιλείου και Βασιλείου (1996) υποστηρίζουν ότι η εκπαιδευτική διαδικασία.....

Σε περίπτωση όμως που οι συγγραφείς αναφέρονται μέσα σε παρένθεση είτε στο τέλος είτε στη μέση της πρότασης, τότε τα δύο ονόματα ενώνονται με το αντίστοιχο συνδετικό σύμβολο «&».

Σύμφωνα με προηγούμενες έρευνες, βασική αιτία εμφάνισης ψυχοπαθολογικής συμπεριφοράς στο χώρο του σχολείου αποτελεί το γονεϊκό μοντέλο διαπαιδαγώγησης (Smith & Karlson, 1999).

Περισσότεροι/ες από δύο συγγραφείς (μέχρι έξι)

Όταν θα πρέπει να αναφέρουμε μια βιβλιογραφική πηγή που έχει περισσότερους από δύο συγγραφείς (είτε τους/τις αναφέρουμε μέσα στην πρόταση, είτε στο τέλος αυτής μέσα σε παρένθεση) την πρώτη φορά τους/τις αναφέρουμε όλους/ες, ενώ τις επόμενες φορές αναφέρουμε μόνο τον/την πρώτο/η συγγραφέα και στη συνέχεια τη συντομογραφία «και συν.», που σημαίνει «και συνεργάτες/τριες». Και σε αυτή την περίπτωση, το συνδετικό ανάμεσα στα ονόματα («και» ή «&») ακολουθεί τους κανόνες που παρουσιάστηκαν στην προηγούμενη ενότητα.

Οι Νικολάου, Μπίκας, Κωνσταντίνου και Ιωαννίδης (2000) βρήκαν ότι... [πρώτη αναφορά στο κείμενο]

Οι Νικολάου και συν. (2000) διαπίστωσαν επίσης, ότι.... [επόμενη αναφορά στο κείμενο]

Περισσότεροι/ες από έξι συγγραφείς

Σε περίπτωση που θέλουμε να αναφέρουμε μια βιβλιογραφική πηγή που έχει περισσότερους από έξι συγγραφείς, ο έβδομος και οι υπόλοιποι συγγραφείς παραλείπονται και στη θέση τους μπαίνει η συντομογραφία «και συν.».

Οι Norman, Jones, Smith, Patton, Ramsley, Peter και συν. (2002) υποστηρίζουν...

Συγγραφείς με το ίδιο επώνυμο

Σε περίπτωση που θα πρέπει να παραθέσουμε μια βιβλιογραφική πηγή με δύο συγγραφείς που έχουν το ίδιο επώνυμο, τότε παραθέτουμε και τα αρχικά τους, ώστε να μπορέσει ο/η αναγνώστης/τρια να τους ξεχωρίσει.

Οι R. D. Luce (1986) και P. A Luce (2000) βρήκαν ότι...

Οι J. M. Goldberg και Neff (1961) και οι M. E Goldberg και Wurtz (1972) υποστηρίζουν ότι...

Πολλές βιβλιογραφικές πηγές σε μια παρένθεση

Στην περίπτωση που θα πρέπει να αναφέρουμε πολλαπλές βιβλιογραφικές πηγές μέσα σε μια παρένθεση (είτε στη μέση της πρότασης είτε στο τέλος της), ανάλογα με τον τομέα στον οποίο γίνεται η διπλωματική ή η διδακτορική διατριβή, εφαρμόζεται και διαφορετική πρακτική. Για παράδειγμα, στον Τομέα της Ψυχολογίας, ο οποίος ακολουθεί το στυλ παραπομπών της APA, τα ονόματα τοποθετούνται με *αλφαβητική σειρά*, ενώ σε άλλους Τομείς μπορεί να τοποθετούνται με *χρονολογική σειρά*. Και στις δύο περιπτώσεις, για να τα διακρίνουμε μεταξύ τους τα ονόματα χρησιμοποιούμε την τελεία ή τη «semi colon» όταν έχουμε αμιγώς ξενόγλωσση βιβλιογραφία.

Πολλοί υποστηρίζουν ότι το άγχος επιδρά αρνητικά στην επιστημονική επίδοση (Adams & Cole, 1998. Child, 1976. Παπαδόπουλος & Πανέρας, 1983. Thomson, 2000. Young, Bartram, Miles, & Sampson, 1999).

Βιβλιογραφικές πηγές του/της ίδιου/ιας συγγραφέα με ίδια χρονολογία

Όταν θέλουμε να παραθέσουμε δύο ή περισσότερες βιβλιογραφικές πηγές του/της ίδιου/ας συγγραφέα, και οι οποίες έχουν εκδοθεί την ίδια χρονολογία, τότε μετά τη χρονολογία τοποθετούμε τα γράμματα της αλφαβήτου ξεκινώντας από το α. Αν υπάρχουν παραπομπές σε περισσότερα του ενός έργα, τότε αυτές χωρίζονται με διαφορετικά γράμματα, τα οποία διαχωρίζονται με ένα κόμμα (,) ή μια παύλα (-).

Αρκετές έρευνες (Πέτρου & Μαρίνος, 1999α,β) έχουν δείξει ότι...

Βιβλιογραφικές πηγές που έχουν γίνει αποδεκτές για δημοσίευση, αλλά δεν έχουν ακόμη δημοσιευτεί

Υπάρχουν μερικές περιπτώσεις, που θέλουμε να παραθέσουμε μια βιβλιογραφική πηγή η οποία έχει γίνει δεκτή για δημοσίευση (συνήθως αυτό συμβαίνει στα περιοδικά), αλλά δεν έχει ακόμη δημοσιευτεί. Σε αυτή την περίπτωση, αντί για χρονολογία βάζουμε την ένδειξη «*υπό δημοσίευση*». Αυτό συμβαίνει τόσο μέσα σε παρένθεση όσο και μέσα στο κείμενο.

Προηγούμενες έρευνες (Gogel, υπό δημοσίευση. Nastar, 1995) έδειξαν ότι...

Σύμφωνα με τον Eysenck (υπό δημοσίευση), η επίδραση του νευρωτισμού στην ανάπτυξη της προσωπικότητας...

Παράθεση πρωτότυπου κειμένου

Μερικές φορές, είναι πιο χρήσιμο να παραθέτουμε απευθείας αποσπάσματα κειμένων μιας πηγής από το να αναφερόμαστε σε αυτήν περιγραφικά. Η υπερβολική, όμως, χρήση των παραθέσεων αυτών δεν είναι

επιθυμητή, καθώς είναι κουραστική και φανερώνει έλλειψη επαρκούς επιχειρηματολογίας και κριτικής σκέψης από τον/την ερευνητή/τρια. Γενικά, πρέπει να ακολουθούμε κάποιους κανόνες για να αποφύγουμε τα παραπάνω λάθη.

Μια παράθεση πρωτότυπου κειμένου πρέπει να χρησιμοποιείται μόνο όταν συνεισφέρει περισσότερο από ό,τι αν περιγραφόταν το συγκεκριμένο έργο με τα λόγια του/της ερευνητή/τρια ή φοιτητή/τριας.

Μια λέξη ή μια πρόταση που αποδίδεται σε έναν/μία συγγραφέα δεν αποτελεί παράθεση, αν και μπορεί να εισαχθεί μέσα σε εισαγωγικά (μπορεί, για παράδειγμα, να κάνει μια εισαγωγή στην έννοια του «υποσυνειδήτου», όπως αναπτύχθηκε από τον Φρόυντ, αλλά στη συνέχεια του κειμένου, αν ξαναχρησιμοποιήσει τον ίδιο όρο δεν χρειάζεται να τον βάλει σε εισαγωγικά).

Ενώ είναι φανερό ότι οι παραθέσεις πρέπει να είναι ακριβείς και αξιόπιστες, δεν χρειάζεται να είναι ολοκληρωμένες, εφόσον όμως οι όποιες παραλείψεις, προσθέσεις, σχολιασμοί (από τον/την ερευνητή/τρια) και αλλαγές τονίζονται με ένα ξεκάθαρο τρόπο. Για παράδειγμα, στο κείμενο που ακολουθεί, παρατίθενται μόνο αποσπάσματα του συνολικού κειμένου, τα οποία όμως έχουν συρραφεί με τέτοιο τρόπο που να μην διακόπτεται η νοηματική ροή.

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ανταποκρινόμενο στο θεσμοθετημένο ρόλο του [...] στο πλαίσιο των ΠΕΚ, οργανώνει ολιγόωρα επιμορφωτικά προγράμματα (40 ωρών) σεμιναριακού τύπου, όπου οι εκπαιδευτικοί αποκτούν βασικές δεξιότητες στη χρήση των υπολογιστικών και δικτυακών τεχνολογιών [...] και παρακολουθούν διαλέξεις ειδικών.

Συνοπτικά: κάθε φορά που παρατίθεται ένα απόσπασμα πρωτότυπου κειμένου δεν θα πρέπει να ξεχνάμε τον/τη **συγγραφέα** αυτού του κειμένου (συνήθως μπαίνει στην αρχή), τη **χρονολογία**, καθώς και τη **σελίδα** (ή σελίδες) από το πρωτότυπο κείμενο μέσα σε παρένθεση. Με αυτό τον τρόπο, ο/η αναγνώστης/στρια μπορεί να το εντοπίσει στην πρωτογενή πηγή αυτού του αποσπάσματος.

Όπως μάλιστα υποστήριξε ο Eysenck (1996) «... οι βασικοί λόγοι που οδηγούν το άτομο στην ανάπτυξη νευρωτικών χαρακτηριστικών είναι το περιβάλλον και η κληρονομικότητα» (σελ. 156).

ή εναλλακτικά...

Όπως μάλιστα υποστήριξε ο Eysenck (1996, σελ. 156) «... οι βασικοί λόγοι που οδηγούν το άτομο στην ανάπτυξη νευρωτικών χαρακτηριστικών είναι το περιβάλλον και η κληρονομικότητα».

Αντίστοιχα, όταν πρόκειται για ξενόγλωσσο κείμενο (π.χ. στα αγγλικά), η παραπομπή στο πρωτότυπο κείμενο πρέπει να γίνει ως εξής:

Szasz (2004) commented, "We are hypocrites if we ignore who the parties are that support the enactment of mental health laws and deny patients the option of rejecting psychiatric services" (p. 8).

ή εναλλακτικά...

"We are hypocrites if we ignore who the parties are that support the enactment of mental health laws and deny patients the option of rejecting psychiatric services" (Szasz, 2004, p. 8).

Η παραγραφοποίηση και η μορφοποίηση του παρατιθέμενου κειμένου εξαρτάται, κατ' αρχάς, από το μέγεθός του. Αν έχουμε να κάνουμε μια μικρή παράθεση (π.χ. 2 γραμμές κειμένου) τότε την ενσωματώνουμε στη ροή του κυρίως κειμένου, με την τοποθέτηση εισαγωγικών (βλέπε προηγούμενο παράδειγμα). Αν έχουμε μεγαλύτερο κείμενο, τότε υπάρχουν δύο τρόποι για να γίνει η παράθεσή του:

- Να τοποθετηθεί κάτω από την προηγούμενη παράγραφο του κυρίως κειμένου, με το ίδιο μέγεθος γραμματοσειράς (π.χ. Times New Roman, 12 στιγμών), αλλά με μεγαλύτερη εσοχή από το αριστερό μέρος της σελίδας (π.χ. αν η παράγραφος έχει εσοχή 1 ίντσα [2,5 εκατοστά], τότε τοποθετούμε την προς παράθεση παράγραφο με εσοχή 1,5 ίντσες [3 εκατοστά]).
- Μια εναλλακτική λύση είναι η παράγραφος της παράθεσης να έχει μεγαλύτερη εσοχή από τις υπόλοιπες παραγράφους, αλλά τα γράμματά της να γραφούν πλάγια, ούτως ώστε να ξεχωρίζουν από τα υπόλοιπα του κειμένου.

- Τέλος, υπάρχει και η εναλλακτική λύση, η παράγραφος της παράθεσης να έχει μεγαλύτερη εσοχή από τις υπόλοιπες παραγράφους και να έχει μικρότερο μέγεθος γραμμάτων από το υπόλοιπο κείμενο.

8. ΠΑΡΑΘΕΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ (*REFERENCE LIST*)

Για να παραθέσουμε όλες τις πληροφορίες μιας βιβλιογραφικής πηγής, είτε σε κάθε σελίδα ως υποσημείωση, είτε στο τέλος του κειμένου, ακολουθούμε μια σειρά από ειδικούς κανόνες (διαφορετικούς για κάθε επιστημονικό πεδίο, όπως έχει προαναφερθεί), ώστε οι επιστημονική κοινότητα του κάθε κλάδου να μπορεί να επικοινωνήσει πιο εύκολα μεταξύ της. Στο τέλος αυτού του οδηγού, έχουμε ενδεικτικά παραδείγματα παράθεσης βιβλιογραφικών παραπομπών από διαφορετικές πηγές. Οι πιο σημαντικές από αυτές τις διαφορετικές πηγές είναι:

- Από άρθρο σε επιστημονικό περιοδικό.
- Από βιβλίο.
- Από κεφάλαιο σε βιβλίο που έχει επιμεληθεί ένας ή περισσότεροι επιμελητές.
- Από πρακτικά συνεδρίων.
- Από διδακτορικές διατριβές και διπλωματικές εργασίες.
- Από μη δημοσιευμένες εργασίες.

Σε περίπτωση που οι βιβλιογραφικές πηγές παρατίθενται στο τέλος του κειμένου, τοποθετούνται με αλφαβητική σειρά. Όταν ένας/μία συγγραφέας αναφέρεται με περισσότερες από μια παραπομπές, αυτές τοποθετούνται χρονολογικά ξεκινώντας από την πιο παλιά. Όταν ένας/μία συγγραφέας αναφέρεται με περισσότερες από μια παραπομπές και κάποιες τις έχει δημοσιεύσει μόνος/η του και κάποιες με άλλους/ες, πρώτα παρατίθενται αυτές που ο/η συγγραφέας είναι μόνος/η του και στη συνέχεια οι υπόλοιπες, με αλφαβητική σειρά ως προς τον/τη δεύτερο/η συγγραφέα.

Αν και δεν είναι απόλυτα αποδεκτό σε παγκόσμιο επίπεδο (υπάρχουν διαφορετικές επιλογές ανάλογα με το επιστημονικό πεδίο), είναι καλό η βιβλιογραφία να μην χωρίζεται σε ελληνόγλωσση και ξενόγλωσση, παρά μόνο αν υπάρχουν πολλές πηγές από κάθε κατηγορία. Αν τελικά επιλεγεί να καταρτιστεί *ενιαίος πίνακας βιβλιογραφικών πηγών*, τότε η αντιστοίχιση ελληνικών και λατινικών χαρακτήρων πρέπει να γίνει σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα.

Αα	Aa	Ηη	--	Nv	Nn	Υυ	Uu
Ββ	Bb	--	Hh	Ξξ	--	--	Vv
Γγ	Cc	Θθ	--	Οο	Οο	--	Ww
Δδ	Dd	Ιι	Ii	Ππ	Pp	Φφ	--
Εε	Ee	--	Jj	--	Qq	Χχ	Xx
--	Ff	Κκ	Kk	Ρρ	Rr	Ψψ	--
Ζζ	--	Λλ	Ll	Σσ	Ss	Ωω	--
--	Gg	Μμ	Mm	Ττ	Tt	--	Zz

Μερικά βασικά σημεία για τη μείωση των λαθών κατά την παράθεση βιβλιογραφικών πηγών είναι τα ακόλουθα:

- ❑ Τα κεφαλαία γράμματα πρέπει να χρησιμοποιούνται με φειδώ. Δεν αποτελεί καλή πρακτική η τοποθέτηση ονομάτων με κεφαλαία.
- ❑ Κάθε καταχώρηση πρέπει να γίνεται με μονό διάστιχο.
- ❑ Οι καταχωρήσεις πρέπει να βρίσκονται σε αλφαβητική σειρά.
- ❑ Οι τίτλοι των βιβλίων και περιοδικών πρέπει να καταχωρούνται ολοκληρωμένοι, με μόνο τα αρχικά γράμματα να είναι κεφαλαία.
- ❑ Ημερομηνίες, αριθμοί τόμων και σελίδων πρέπει να παρουσιάζονται ολοκληρωμένοι.
- ❑ Η χρήση σημείων στίξης (τελεία, άνω τελεία, κόμμα) πρέπει να είναι σταθερή.

Παραδείγματα παράθεσης βιβλιογραφικών πηγών στο τέλος μιας επιστημονικής εργασίας υπάρχουν στο Παράρτημα του Οδηγού αυτού.

Υπενθυμίζουμε ότι –κατ’ αντιστοιχία με ό,τι επισημάνθηκε παραπάνω για τις παραπομπές- για κάθε έργο που παρουσιάζεται στη λίστα βιβλιογραφικών πηγών στο τέλος του κειμένου, θα πρέπει οπωσδήποτε να υπάρχει η (οι) αντίστοιχη (-ες) παραπομπή (-ές) μέσα στο κυρίως κείμενο.

9. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Τα τελευταία χρόνια, ολοένα και περισσότερα Α.Ε.Ι. (φυσικά και το Πανεπιστήμιο Αιγαίου), μέσα στους Οργανισμούς, στους Εσωτερικούς Κανονισμούς τους, αλλά και σε επιμέρους, τόσο ιδρυματικούς όσο και τμηματικούς οδηγούς-κανονισμούς, εφιστούν την προσοχή στους/στις φοιτητές/τριες στο ότι οφείλουν να σέβονται τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας των άλλων και να μην προβαίνουν σε λογοκλοπή, η οποία συνιστά παραβίαση της κείμενης νομοθεσίας περί πνευματικής ιδιοκτησίας και *σοβαρό πειθαρχικό παράπτωμα* που συνεπάγεται σοβαρές πειθαρχικές κυρώσεις για όσους/ες υποπίπτουν σε αυτό.

Ο Κώδικας Δεοντολογίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, ο οποίος έχει συνταχθεί σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 70 του Ν.4485/2017 (εγκρίθηκε με την υπ' αριθμ. 106^η/20.07.2018 απόφαση της έκτακτης-επαναληπτικής Συγκλήτου), περιγράφει με ακρίβεια ζητήματα που σχετίζονται και με τα πνευματικά δικαιώματα.

Κάθε δημιουργός οποιουδήποτε πνευματικού έργου έχει το ηθικό δικαίωμα να αναφέρεται και να αναγνωρίζεται ως τέτοιος/α, απολαμβάνοντας και τα τυχόν περιουσιακά δικαιώματα που απορρέουν από την ιδιότητα του δημιουργού του πνευματικού έργου. Η παράλειψη της αναφοράς της πνευματικής συνεισφοράς τρίτων προσώπων σε οποιοδήποτε δημοσιευμένο έργο ή αντίθετα η συμπερίληψη προσώπου ως δημιουργού σε έργο στο οποίο δεν εισέφερε πραγματικά προσωπικό πνευματικό έργο ή ακόμα περισσότερο η ιδιοποίηση έργου τρίτου προσώπου, συνιστούν ακαδημαϊκά και πειθαρχικά παραπτώματα.

Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία και τις νομοθεσίες όλων των ανεπτυγμένων κρατών, αλλά και τους κανόνες δεοντολογίας των ανωτάτων ιδρυμάτων σε διεθνές επίπεδο, απαγορεύεται η με οποιοδήποτε μέσο αναπαραγωγή ολόκληρου ή μέρους πνευματικών έργων τρίτων προσώπων (βιβλίων, άρθρων, εργασιών κ.λπ.), καθώς και η μετάφραση, η διασκευή, η παραποίηση ή η απομίμησή τους, χωρίς την άδεια του/της δημιουργού τους. Υπάρχουν ρητές εξαιρέσεις (βλ. άρθρα 19-21 του ν. 2121/93), όπου προβλέπεται η αναπαραγωγή αποσπασμάτων για λόγους ανάπτυξης κριτικής, για διδακτική χρήση σε αναγνωρισμένα από το ελληνικό κράτος εκπαιδευτικά ιδρύματα καθώς και σε σχολικά εγχειρίδια. Σε κάθε όμως περίπτωση, πρέπει να αναφέρεται η *πηγή, δηλαδή ο ο/η συγγραφέας, η ημερομηνία έκδοσης, ο τίτλος του έργου, ο εκδότης και ο τόπος έκδοσης*.

Ως *λογοκλοπή* νοείται η ενσωμάτωση σε έργο λόγου, τέχνης ή επιστήμης ιδίως ιδεών, αποσπασμάτων, μεμονωμένων φράσεων, εικόνων έργου τρίτου προσώπου χωρίς αναφορά της σχετικής πηγής⁶. Λογοκλοπή, επίσης, διαπράττεται από μέλος της ακαδημαϊκής κοινότητας στην περίπτωση κατά την οποία, το πνευματικό έργο τρίτων, δημοσιεύεται από άλλον πέραν του/της δημιουργού είτε σε έντυπα, είτε σε ηλεκτρονικά μέσα, είτε ακόμη και σε πανεπιστημιακές σημειώσεις, χωρίς καμία αναφορά στην πηγή από την οποία προέρχεται. Τόσο η μεταπτυχιακή εργασία, όσο και η διδακτορική διατριβή είναι *πρωτότυπα έργα του/της υποψηφίου/ας, ο/η οποίος/α τα υποβάλλει προς κρίση στις αρμόδιες επιτροπές αξιολόγησης του Πανεπιστημίου*.

Στην περίπτωση εκπόνησης μεταπτυχιακών εργασιών και διδακτορικών διατριβών, τα πνευματικά δικαιώματα, ηθικά και περιουσιακά, ανήκουν αντίστοιχα στον/στην μεταπτυχιακό/ή φοιτητή/τρια και στον/στην υποψήφιο/α διδάκτορα. Το Πανεπιστήμιο Αιγαίου δικαιούται να κάνει χρήση των έργων αυτών για εκπαιδευτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, εφόσον αναφέρεται η πηγή και ο/η δημιουργός του έργου.

Το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, εφαρμόζοντας την απόφαση της 83ης Συνόδου των Πρυτάνεων στις 06/02/2017, έχει αποκτήσει ετήσια συνδρομή στο λογισμικό εντοπισμού λογοκλοπής «Turnitin» (Originality Check). Η συγκεκριμένη εφαρμογή αντιπαραβάλλει τα κείμενα των εργασιών και άρθρων με κείμενα από το διαδίκτυο, με δημοσιευμένες εργασίες (όπως άρθρα περιοδικών και βιβλίων), με τις εργασίες που έχουν κατατεθεί στο «Turnitin» από άλλους φοιτητές και με αυτές που υπάρχουν στα Ιδρυματικά Αποθετήρια. Επιπρόσθετα, παρέχει τη δυνατότητα ανίχνευσης πιθανής λογοκλοπής και σε μεταφρασμένο κείμενο. Περισσότερες πληροφορίες για το λογισμικό αυτό, καθώς και Οδηγίες Χρήσης για Καθηγητές/τριες και Φοιτητές/τριες μπορεί κάποιος να βρει στις ακόλουθες η-διευθύνσεις:

- Για Καθηγητές/τριες: <https://ype.aegean.gr/odigiesmenu/50-odigies-xrasis-logismikoy-prostasias-apo-logoklopi-turnitin/194-odigies-gia-kathigites>
- Για Φοιτητές/τριες: <https://ype.aegean.gr/odigiesmenu/50-odigies-xrasis-logismikoy-prostasias-apo-logoklopi-turnitin/193-odigos-gia-foitites>

⁶ Η λογοκλοπή (“plagiarism” στα αγγλικά) είναι, πέρα από τις διοικητικές και νομικές του διαστάσεις, ένα παγκόσμιο ακαδημαϊκό φαινόμενο (γιατί σχετίζεται με το τι θεωρείται «έγκυρη» και «αξιόπιστη» ακαδημαϊκή γνώση) και έχει ελκύσει και το ερευνητικό ενδιαφέρον πολλών επιστημονικών περιοδικών, ιδιαίτερα εκείνων που ασχολούνται με την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

10. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Στην κοινωνική έρευνα, ειδικότερα την έρευνα πεδίου, τα άτομα ή τα «υποκείμενα» μπορεί να εμπλέκονται χωρίς καν να το γνωρίζουν. Άλλες φορές μπορεί να παραπλανώνται σκόπιμα σχετικά με τους σκοπούς της έρευνας. Σε άλλες περιπτώσεις, μπορεί να αντιμετωπίζουν καταστάσεις όπου κυριαρχεί το άγχος και τα διλήμματα. Είναι σημαντικό να ασχοληθούμε με αυτά τα θέματα στα αρχικά στάδια της έρευνας και να λάβουμε υπόψη σοβαρά την δεοντολογία πριν καταθέσουμε μια ερευνητική πρόταση.

Στο πλαίσιο αυτό, ηθικά προβλήματα/ερωτήματα μπορεί να είναι τα εξής:

- Τα άτομα έχουν το δικαίωμα της μη-συμμετοχής στην έρευνα; Αν το έχουν, μήπως υπάρχουν έμμεσες ή άμεσες τιμωρίες που τους/τις περιμένουν («θα ήταν καλό για σένα να φαίνεται ότι πήρες μέρος στην έρευνα»);
- Υπάρχει προστασία των υποκειμένων από τον/την ερευνητή/τρια, ότι δεν θα παραβιάσει την ατομικότητα και τον ιδιωτικό χώρο τους;
- Υπάρχει προστασία των υποκειμένων από την ανεξέλεγκτη μετάδοση πληροφοριών σχετικά με τα «πιστεύω» και την ιδεολογία τους;
- Από την άλλη πλευρά, κάθε πληροφορία πρέπει να κρατηθεί μυστική, ακόμα κι αν θα μπορούσε να αποτελέσει θετικό στοιχείο γι' αυτούς;
- Ποια είναι η ευθύνη των ερευνητών/τριών σχετικά με την γνώση που απέκτησαν; Πρέπει να θεωρηθούν απλοί/ές μεταφορείς για τους/τις ενδιαφερόμενους/ες ή πρέπει να έχουν ενεργό ρόλο στην διάθεσή της;

Πιο πρακτικά, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε δέκα πρακτικές που, ενώ χρησιμοποιούνται από την κοινωνική έρευνα, είναι εμφανώς *αμφιλεγόμενες*:

1. Εμπλοκή ανθρώπων χωρίς την συγκατάθεσή τους.
2. Εξαναγκασμός ως προς την συμμετοχή τους.
3. Απόκρυψη πληροφοριών σχετικά με τους πραγματικούς ερευνητικούς στόχους.
4. Απογοήτευση των συμμετεχόντων/ουσών.
5. Συμμετοχή σε πράξεις όπου διακυβεύεται η αυτο-εκτίμησή τους.
6. Παραβίαση της αυτοδιάθεσης τους με την εμπλοκή σε ενέργειες, όπου ζητείται η αλλαγή στάσης τους για κάποια θέματα.
7. Έκθεση σε μέτριο ή υπερβολικό άγχος και κόπωση.
8. Εισβολή στο ιδιωτικό χώρο των ανθρώπων.
9. Απόκρυψη θετικών πληροφοριών που θα μπορούσαν να συνεισφέρουν στην καλύτερευση ουσιαστικών παραγόντων που αφορά η έρευνα.
10. Η άνιση, χωρίς σεβασμό και φροντίδα μεταχείριση των υποκειμένων.

Ιδιαίτερα βήματα που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τους ερευνητές στο πλαίσιο της διεξαγωγής μια έρευνας, ιδιαίτερα όταν μιλάμε για «ποιοτική έρευνα», είναι τα παρακάτω:

1. *Πρωτόκολλο παρατήρησης*. Απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή η ενημέρωση όλων των φορέων που εμπλέκονται και είναι απαραίτητη η έγκρισή τους.
2. *Εμπλοκή συμμετεχόντων*. Η εμπλοκή των συμμετεχόντων/ουσών πρέπει να είναι η μεγαλύτερη δυνατή για να μην καταλήξει σε μια χλιαρή απόρριψη.
3. *Διαπραγμάτευση με όλους/ες τους/τις άμεσα εμπλεκόμενους/ες*. Η λήψη αποφάσεων πρέπει να αφορά όλους τους/τις συμμετέχοντες/ουσες λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητές τους.
4. *Λεπτομερής αναφορά προόδου*. Διατήρηση της εξέλιξης της έρευνας σε διαφανές πλαίσιο, όπου κάθε πιθανότητα πρέπει να ληφθεί υπόψη. Όλοι/ες οι εμπλεκόμενοι/ες πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να διαμαρτυρηθούν, εάν θέλουν.
5. Απαραίτητη η λήψη έγκρισης, πριν από την παρατήρηση.
6. Απαραίτητη η λήψη έγκρισης, πριν από την εξέταση εγγράφων ή αρχείων που μπορεί να θεωρηθούν εμπιστευτικά. Παράδειγμα η εξέταση αλληλογραφίας ή αρχείων ηλεκτρονικού υπολογιστή.

7. Διαπραγμάτευση της περιγραφής που αφορά στην εργασία των άλλων ή, απλώς, τη γνώμη τους για τα δρώμενα. Πρέπει να επιτρέπεται η αμφισβήτηση των συμπερασμάτων της έρευνας, πάντα όμως κάτω από το φως της δικαιοσύνης και της ακρίβειας των επιχειρημάτων.
8. Απαραίτητη η λήψη έγκρισης, πριν χρησιμοποιηθούν λόγια ή γραπτά ενός προσώπου. Αυτό αφορά στη μεταφορά λόγων ή την μαγνητοφώνηση μιας συνομιλίας για παράδειγμα.
9. Αποδοχή της ευθύνης σχετικά με την εμπιστοσύνη που απαιτείται.
10. Αποδοχή εκ μέρους των συμμετεχόντων/ουσών σχετικά με τις αρχές τις διαδικασίας.

Ο Κώδικας Δεοντολογίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, ο οποίος έχει συνταχθεί σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 70 του Ν.4485/2017 (εγκρίθηκε με την υπ' αριθμ. 106^η/20.07.2018 απόφαση της έκτακτης-επαναληπτικής Συγκλήτου), περιγράφει και ζητήματα που σχετίζονται με τη Δεοντολογία στην Κοινωνική Έρευνα.

11 . ΠΗΓΕΣ ΟΔΗΓΟΥ

Έντυπες δημοσιεύσεις (ελληνόγλωσσες)

- Ανδρεαδάκης, Ν. & Βάμβουκας, Μ. (2005). *Οδηγός για την εκπόνηση και τη σύνταξη γραπτής ερευνητικής εργασίας (σεμιναριακής, πτυχιακής, διπλωματικής)*. Αθήνα: Ατραπός.
- Eco, U. (1994). *Πως γίνεται μια διπλωματική εργασία*. Αθήνα: Νήσος.
- Babbie, E. (2011). *Εισαγωγή στην Κοινωνική Έρευνα*. Επιμ.: Κ. Ζαφειρόπουλος, Μτφ: Γ. Βογιατζής. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2007). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Μτφ: Σ. Κυρανάκης, Μ. Μαυράκη, Χ. Μητσοπουλου, Π. Μπιθάρα, Μ. Φιλιπούλου. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.
- Howard, K., & Sharp, J. (1998). *Η επιστημονική μελέτη*. Μτφ: Β. Νταλάκου. Αθήνα: Gutenberg.
- Θεοφικίδης, Χ. (2002). *Η συγγραφή επιστημονικής εργασίας: Από τη θεωρία στην πράξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Δαρδανός.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.
- Κυριαζή, Ν. (2002). *Κοινωνιολογική έρευνα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Mason, J. (2004). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*. Επιμέλεια: Ν. Κυριαζή. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ρούσσο, Π. (2012). *Σύντομος Οδηγός Συγγραφής Ερευνητικής Έκθεσης*. Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας. Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Verma, G.K. & Kanka M. (2004). *Εκπαιδευτική έρευνα: Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Τεχνικές*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Ηλεκτρονικές Πηγές (ελληνόγλωσσες)

- Αγγελίδης, Ζ., Αναστασιάδου, Α., Δανιηλίδου, Ε., Κοτίνη, Ι., Παπαδάκη Α. & Τσιγγίλης, Ν. (2012). *Η διδασκαλία της Ερευνητικής Εργασίας στο Λύκειο*. Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων Πολιτισμού και Αθλητισμού. Ανακτήθηκε 20/08/2015, από τη διεύθυνση http://vaigaiou.pde.sch.gr/portal/files/_Yliko/Odhgies%20Project.pdf
- Δαφέρμος, Μ. & Τσαούσης, Ι. (2012). *Οδηγός Συγγραφής Διπλωματικών Εργασιών και Διδακτορικών Διατριβών*. Ανακτήθηκε 05/09/2016, από τη διεύθυνση http://www.psychology.uoc.gr/files/items/6/682/odigos_syggrafis_diplomatikon_ergasion_teliko.pdf.
- Ελληνική Ψυχολογική Εταιρία (ΕΛΨΕ) *Κώδικας Ηθικής – Δεοντολογίας*. Ανακτήθηκε στις 27/08/2012 από τη διεύθυνση http://www.psychologia.gr/codikas_ithikis_deontologias.html
- Ζαχαρής, Γ. (2008). Προδιαγραφές – Οδηγός σύνταξης πτυχιακών εργασιών. Ανακτήθηκε 07/09/2016, από τη διεύθυνση <http://www.mathlab.upatras.gr/>
- Κανονισμός εκπόνησης Διπλωματικής εργασίας (2010). Φιλοσοφική Σχολή / Τμήμα Ψυχολογίας. Ανακτήθηκε 08/12/2015, από τη διεύθυνση <http://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=OCDEQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.psy.auth.gr>
- Τ.Ε.Ι. Αθήνας (2011). Οδηγίες για την εκπόνηση και συγγραφή πτυχιακής εργασίας. Ανακτήθηκε 07/09/2016, από τη διεύθυνση <http://www.google.gr/url>.

Ηλεκτρονικές Διευθύνσεις (διαδίκτυο)

APA Citation Guide - University Libraries - The Ohio State University
<http://www.lib.ohio-state.edu/sites/guides/apagd.html>

APA Style.org Frequently Asked Questions
<http://www.apastyle.org/faqs.html>

Chicago Manual of Style Examples of Chicago-Style Documentation
<http://www.chicagomanualofstyle.org/tools.html>

Chicago Manual of Style Citation Guide - University Libraries - The Ohio State University
<http://library.osu.edu/sites/guides/chicagogd.php>

Citing Sources - Duke University Libraries
<http://library.duke.edu/research/citing/>

International Sociological Association (ISA) (2001). Code of Ethics (approved by the ISA Exec. Committee, Fall 2001). Ανακτήθηκε στις 27/08/2012, από τη διεύθυνση
http://www.isasociology.org/about/isa_code_of_ethics.htm.

Modern Language Association Frequently Asked Questions about MLA Style
http://www.mla.org/style_faq

Modern Language Association (MLA) Citation Guide - University Libraries - The Ohio State University
<http://www.lib.ohio-state.edu/sites/guides/mlagd.html>

Research and Documentation Online - Diane Hacker
<http://www.dianahacker.com/resdoc/home.html>

Research and Documenting Sources - Purdue University Online Writing Lab
<http://owl.english.purdue.edu/handouts/research/index.html#writing>

Style Manuals and Writing Guides - Libraries and Media Services - Kent State University Library
<http://www.library.kent.edu/page/10603>

Turabian Citation Guide - University Libraries - The Ohio State University
<http://www.lib.ohio-state.edu/sites/guides/turabiangd.html>

The Writing Center - University of Wisconsin-Madison
<http://www.wisc.edu/writing/Handbook/index.html>

Writing and Presenting Your Thesis or Dissertation - S. Joseph Levine, PhD - Michigan State University
<http://www.learnerassociates.net/dissthes/>

Writing Resources/Style Manuals - University Libraries - The Pennsylvania State University
<http://www.libraries.psu.edu/gateway/referenceshelf/writ.htm>

Writing Theses and Dissertations - Jennifer Hillman Helgren and David Parker - Claremont Graduate University
<http://www.cgu.edu/pages/880.asp>.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι – Η ΣΕΛΙΔΑ ΤΙΤΛΟΥ ΤΗΣ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ**

Πτυχιακή εργασία

Τίτλος : Η έμφυλη διάσταση του παιδικού παιχνιδιού στα πλαίσια της οικογένειας και του σχολείου.

Σεΐτη Ιωάννα Α.Μ. : 421/2011144

Τσακάλι Σταυροθέα Α.Μ. : 421/2011169

Επιβλέπουσα καθηγήτρια : Βιτσιλάκη Χρυσή

Εξεταστική επιτροπή : Γκασούκα Μαρία

Γουβιάς Διονύσιος

ΡΟΔΟΣ 2015

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ - Η ΣΕΛΙΔΑ ΤΙΤΛΟΥ ΤΗΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
 ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
 ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
 ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
 «ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΝΕΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ ΣΤΗΝ
 ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Της Σοφίας Β. Μυλωνά

Α.Μ.: 425Μ/2013016

ΘΕΜΑ: «Η συμβολή του Συλλόγου Διδασκόντων/σκουσών στη Διοίκηση
 της Σχολικής Μονάδας»

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Περσεφώνη Φώκιαλη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ. Πανεπιστημίου Αιγαίου	ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ
Χρυσή Βιτσιλάκη, Καθηγήτρια Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ. Πανεπιστημίου Αιγαίου	ΜΕΛΟΣ
Διονύσης Γουβιάς, Επίκουρος Καθηγητής Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ. Πανεπιστημίου Αιγαίου	ΜΕΛΟΣ

ΡΟΔΟΣ 2016

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ - Η ΣΕΛΙΔΑ ΤΙΤΛΟΥ ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Της Μαρίας Κουρουτσίδου

ΘΕΜΑ: Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ: ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Χρυσή Βιτσιλάκη	Καθηγήτρια	Πανεπιστήμιο Αιγαίου	Επιβλέπουσα
Πέρσα Φώκιαλη	Αναπληρώτρια Καθηγήτρια	Πανεπιστήμιο Αιγαίου	Μέλος συμβουλευτικής επιτροπής
Διονύσης Γουβιάς	Επίκουρος Καθηγητής	Πανεπιστήμιο Αιγαίου	Μέλος συμβουλευτικής επιτροπής
Ιωάννης Γσαούσης	Επίκουρος Καθηγητής	Πανεπιστήμιο Κρήτης	Μέλος εξεταστικής επιτροπής
Δημήτρης Χατζηδόμου	Καθηγητής	Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης	Μέλος εξεταστικής επιτροπής
Ιωάννης Κατσίλης	Καθηγητής	Πανεπιστήμιο Πατρών	Μέλος εξεταστικής επιτροπής
Νικόλαος Παπαδάκης	Αναπληρωτής Καθηγητής	Πανεπιστήμιο Κρήτης	Μέλος εξεταστικής επιτροπής

Ρόδος, 2012

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV - ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΠΑΡΑΘΕΣΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ (στο τέλος της εργασίας)

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΠΑΡΑΘΕΣΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ (ΑΡΑ)⁷

Από άρθρο σε επιστημονικό περιοδικό

Πανταζής, Ι. (2002). Η επίδραση του άγχους στη σχολική επίδοση. *Ψυχολογία*, 12 (2), 45-57.

Από βιβλίο

John, P. O., & Peter, D. (2001). *Essentials of Psychological Testing* (2nd Ed.). New York: Routledge.

Από κεφάλαιο σε βιβλίο που έχει επιμεληθεί ένας ή περισσότεροι επιμελητές

Goldberg, L. (2003). Studies of the Big Five Questionnaire. In B. De Raad & M. Perugini (Eds.), *Big Five Assessment*. Seattle: Hogrefe & Huber Publishers.

Από πρακτικά συνεδρίων

Lanktree, C., & Briere, J. (1991, January). *Early data on the Trauma Symptom Checklist for Children (TSC-C)*. Paper presented at the 6th European Congress on Developmental Psychology, Spetses, Greece.

Από Διδακτορικές διατριβές και διπλωματικές εργασίες

Παπαδόπουλος, Δ. (1978). *Ο ρόλος της ικανοποίησης από την εργασία στην απόδοση του εργαζομένου*. Μη δημοσιευμένη διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα.

Από ηλεκτρονικές σελίδες στο διαδίκτυο

Benton Foundation. (1988, July 7). Barriers to closing the gap. In *Losing ground bit by bit: Low-income communities in the information age* (chapter 2). Retrieved from <http://www.benton.org/Library/Low-Income/two.html> [συνήθως αναφέρεται, για λόγους αξιοπιστίας, και η ακριβής ημερομηνία ανάκτησης του αρχείου]

Από άλλα ηλεκτρονικά μέσα (π.χ. CD-ROMs, κλπ.)

Bower, D. L. (1993). *Employee assistant programs supervisory referrals: Characteristics of referring and nonreferring supervisors* [CD-ROM]. Abstract from: SilverPlatter File: PsychLit Item: 80-16351.

Από εφημερίδες και περιοδικά

Περιοδικό:

Posner, M. I. (1993, October 29). Seeing the mind. *Science*, 262, 673-674.

Εφημερίδα (χωρίς συγγραφέα):

Η επιθετικότητα στο χώρο του σχολείου (2003, 23 Οκτωβρίου). *Ελευθεροτυπία*, σελ. 34.

⁷ Επισημαίνεται και πάλι ότι το σύστημα παράθεσης βιβλιογραφικών πηγών εξαρτάται από το επιστημονικό πεδίο στο οποίο εντάσσεται η έρευνα και από τις οδηγίες που έχουν δώσει οι Τομείς.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V - ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΕΙΣ (ΠΙΝΑΚΕΣ, ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ...)

1^ο ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΠΙΝΑΚΑ

Πίνακας 1

Συμμετοχή πληθυσμού 16-18 ετών στην ανώτερη λυκειακή εκπαίδευση, ανά περιφέρεια και φύλο, 1960-61 & 1970-71

	1960-61		1970-71	
	Αγόρια	Κορίτσια	Αγόρια	Κορίτσια
Περιφέρεια				
Σύνολο	30	23.5	35.8	38
Περιφέρεια Πρωτευούσης	43.9	42.1	38.2	43.8
Στερεά Ελλάδα & Εύβοια	24.1	15.5	29.8	30
Πελοπόννησος	31	25.3	36.9	41.9
Ιόνια Νησιά	28.5	21	38.8	31.8
Ήπειρος	29.6	11.1	36.2	32.7
Θεσσαλία	23.8	13.4	40.7	38.2
Μακεδονία	24.8	19	33.1	36.6
Θράκη	13.9	11.6	27	23.5
Νησιά Αιγαίου	27.3	20.4	39.2	32.1
Κρήτη	29.7	24.6	38.1	42.7

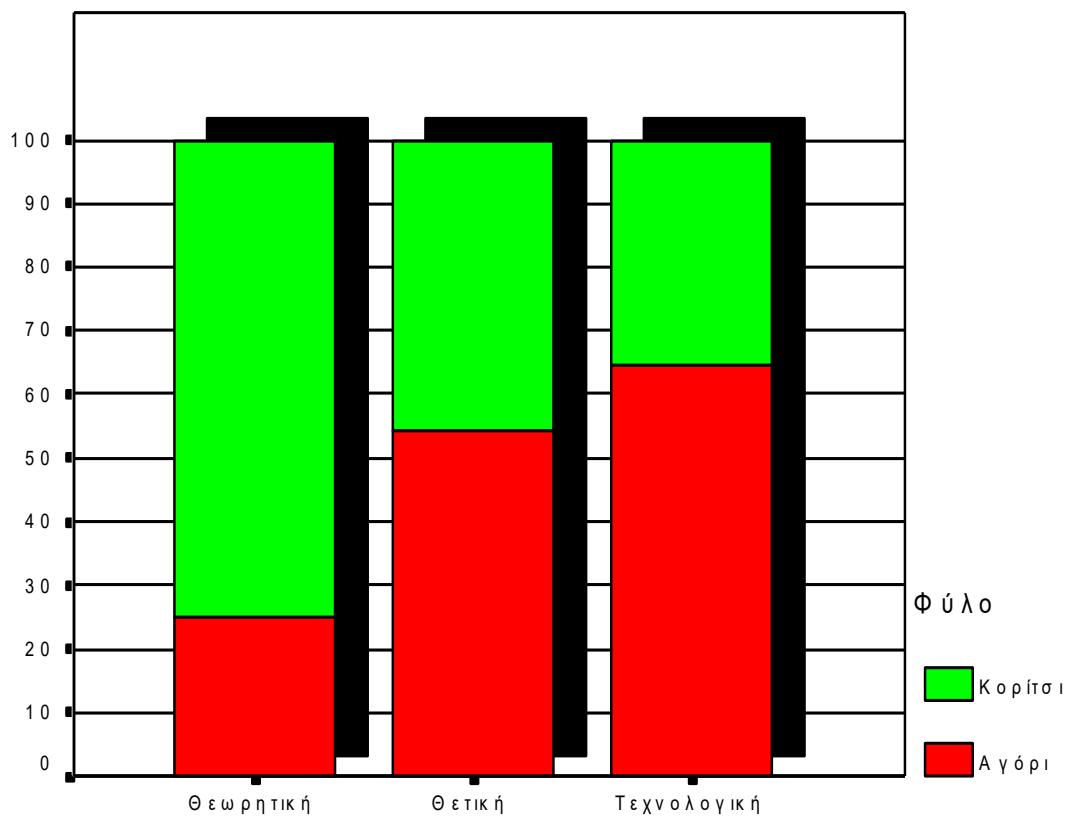
Πηγή: ΥΠΕΠΘ, Στατιστικά Εκπαίδευσης, 1970-71.

2^ο ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΠΙΝΑΚΑ**ΠΙΝΑΚΑΣ Ι****ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ 16-18 ΕΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΕΡΗ ΛΥΚΕΙΑΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΙ ΦΥΛΟ, 1960-61 & 1970-71**

	1960-61		1970-71	
	Αγόρια	Κορίτσια	Αγόρια	Κορίτσια
Περιφέρεια				
Σύνολο	30	23.5	35.8	38
Περιφέρεια Πρωτευούσης	43.9	42.1	38.2	43.8
Στερεά Ελλάδα & Εύβοια	24.1	15.5	29.8	30
Πελοπόννησος	31	25.3	36.9	41.9
Ιόνια Νησιά	28.5	21	38.8	31.8
Ήπειρος	29.6	11.1	36.2	32.7
Θεσσαλία	23.8	13.4	40.7	38.2
Μακεδονία	24.8	19	33.1	36.6
Θράκη	13.9	11.6	27	23.5
Νησιά Αιγαίου	27.3	20.4	39.2	32.1
Κρήτη	29.7	24.6	38.1	42.7

Πηγή: ΥΠΕΠΘ, Στατιστικά Εκπαίδευσης, 1970-71.

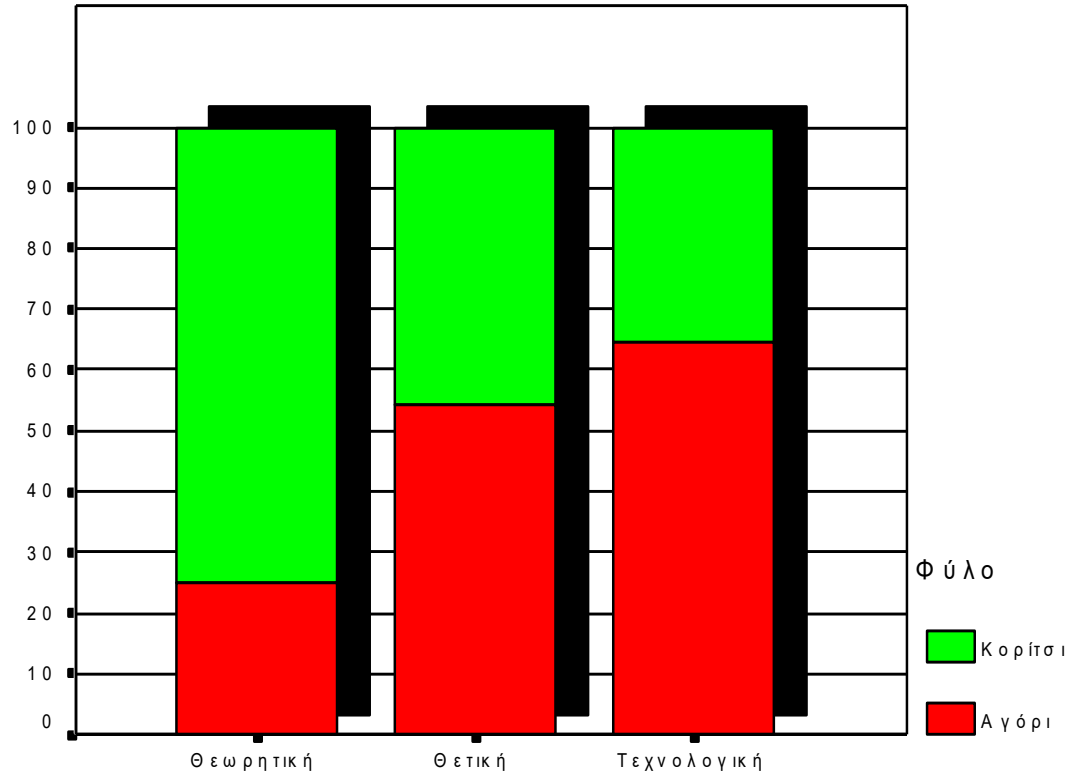
1ο ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΓΡΑΦΗΜΑΤΟΣ

Τι κατεύθυνση θέλεις να ακολουθήσεις στο Ε.Λύκειο;

Γράφημα 1

Κατεύθυνση ενιαίου λυκείου ανά φύλο ερωτώμενου

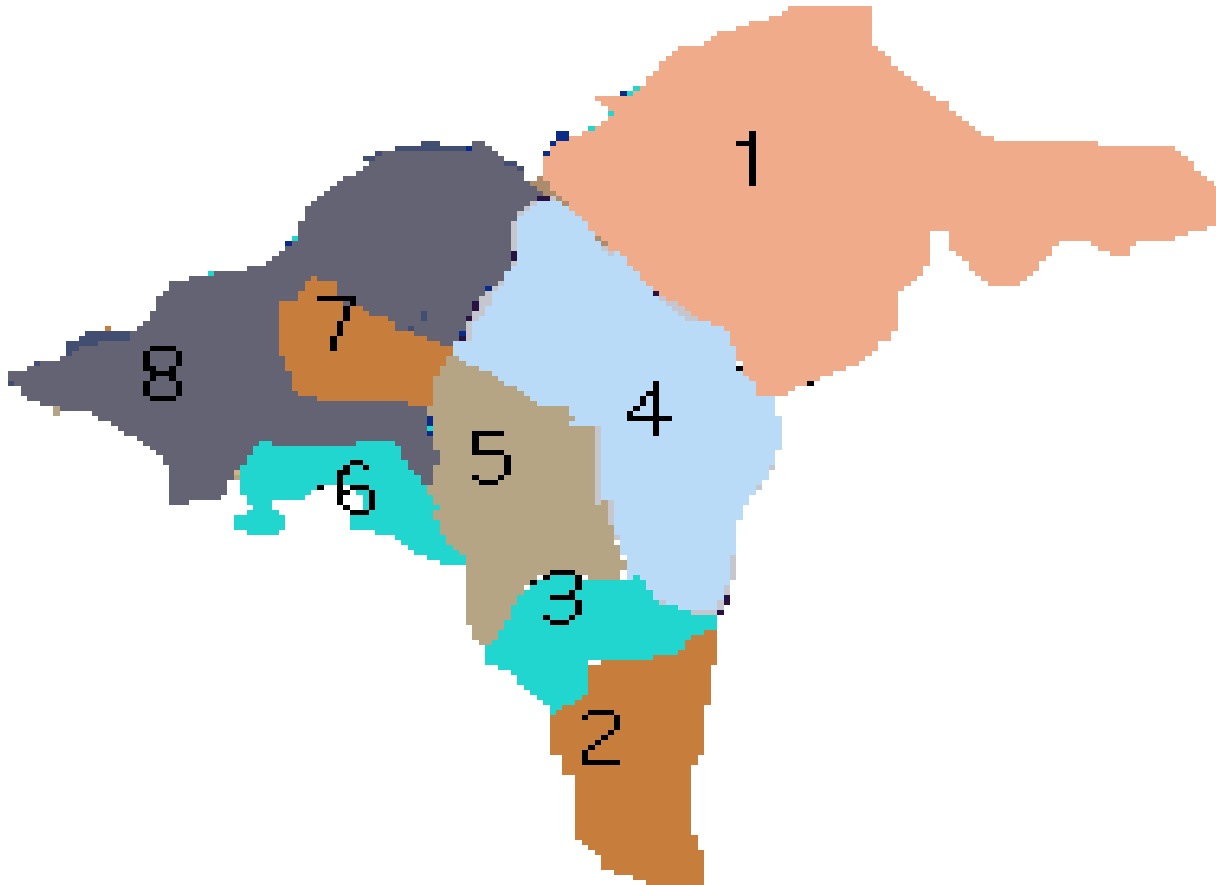
2ο ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΓΡΑΦΗΜΑΤΟΣ**ΓΡΑΦΗΜΑ 1****ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΑΝΑ ΦΥΛΟ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ**

Τι κατεύθυνση θέλεις να ακολουθήσεις στο Ε.Λύκειο;

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΧΑΡΤΗ Ή ΑΛΛΗΣ ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ

ΧΑΡΤΗΣ 1

ΟΙ 8 'ΘΥΛΑΚΕΣ' ΤΗΣ ΣΤΡΩΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

0 5 km.

- 1= Βόρεια & Βορειοανατολικά προάστια (Κηφισιά, Ψυχικό κ.λπ.).
- 2= Νότια προάστια (Γλυφάδα, Βουλιαγμένη κ.λπ.).
- 3= Ελληνικό, Άλιμος, Π. Φάληρο.
- 4= Πλειοψηφία διαμερισμάτων Δ. Αθηναίων, Αγ. Παρασκευή, Χολαργός, Μαρούσι και ανατολικοί δήμοι (Βύρωνας, Αργυρούπολη, Ηλιούπολη, Υμηττός).
- 5= Διαμέρισμα 3 Δ. Αθηναίων, Ζωγράφου, Ν. Σμύρνη, Α. Δημήτριος, Καλλιθέα.
- 6= Πειραιάς.
- 7= Περιστέρι.
- 8= Δυτικά προάστια (Μοσχάτο, Ταύρος, Κορυδαλλός, Νίκαια κ.λπ.)

Ρόδος, 2019